

Menedék Újpesten

Kutatási zárójelentés

Szerzők:
Jancsók Péter
Kovács Anna Sára
Botos Roland
Olajos Márton
Pócz Sára

Felelős kiadó:

Újpest Önkormányzatának Szociális Intézménye

1041 Budapest, Deák Ferenc utca 93.

Kiadás éve:

2024

ISBN (pdf): 978-615-6850-05-8

**FŐVÁROSI SZOCIÁLIS
KÖZALAPÍTVÁNY**

BUDAPEST

A kiadvány az FSZKA-UMGYEB-2024-03 „Menedék Újpesten” elnevezésű pályázat keretében, az UNICEF Regionális Ukrán Menekült Program Magyarországi Irodája, Budapest Főváros Önkormányzata és a Fővárosi Szociális Közalapítvány támogatásával jött létre. A kiadványban szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem szükségszerűen egyeznek a támogató szervezetek álláspontjával.

1. Vezetői összefoglaló

A kutatás során alkalmazott két módszertan (kérdőíves és interjú adatfelvétel) alkalmazása nagymértékben segítette a kutatási kérdések mélyebb megértését. A vizsgált célcsoport populációs adatairól csak becslések álltak rendelkezésünkre, így a mintavétel során csak az előzetesen meghatározott szempontokat vettük figyelembe. Az elsősorban a háború elől, Ukrajna területéről menekült, gyereket nevelő családok feltérképezése, a különböző kerületi intézményekről gyűjtött tapasztalataik megértése kiemelt célja volt a felmérésnek.

A válaszadók megtalálása különösen nehéz feladat volt. Voltak, akik egyeztetés közben lemorzsolódtak, máskor korábban Újpesten élő családok kapcsolattartási adatok megadása nélkül költöztek tovább, másik kerületbe. Az elérést az is nehezítette, hogy ugyanebben az időben a környező kerületekben is végeztek hasonló felmérést, ahol a célcsoportot kiszélesítették minden Ukrájából menekült emberre, aki Budapesten lakik. Az általános bizalmatlanság, a korábbi negatív tapasztalatok, a több nyelven történő egyeztetés mind-mind nehezítette a válaszadók elérését. Amint viszont sikerült a célcsoportnak megfelelő személyt elérni, ő szinte mindig készségesen válaszolt.

Sok esetben a válaszadók abban reménykedtek, hogy mi közvetlen segítséget tudunk nekik biztosítani. Nem meglepő, hogy többségében nők válaszoltak a kérdőívre, és az interjúalanyok között is többségében női tapasztalatokat gyűjtöttünk. A férfiak kisebb arányban tartózkodnak itt, emellett a bizonytalanság és a félelem is szerepet játszott abban, hogy nem tudtuk elérni őket.

A kutatás egyik tanulsága, hogy a rászorultságot és a segítségnyújtást nem lehet kerületi határokkal körbezárni. Az egyik legnagyobb nehézség a lakhatás kérdése, ezért ha egy család biztosabb lakhelyet talál, akkor korábbi kerületben kialakított életét, kapcsolati hálóját képes feladni. Sokszor nincsenek tisztában azzal, hogy éppen melyik kerületben is laknak. A segítségnyújtás intézményes és nem intézményes formái gyakran átláthatatlanok a rászorulóknak számára. A kutatás egyik hipotézise, miszerint sok esetben téves információk

keringenek egymás között, részben beigazolódott, ugyanis többen számoltak be olyan esetekről, ahol ellentmondásba ütköztek az őket érintő szolgáltatásokkal, kedvezményekkel, adományokkal kapcsolatban.

A célzott segítségnyújtás, illetve az óvodás- és az iskoláskorú gyermeket nevelő családok nevelési és oktatási intézményekhez való hozzáférése érdekében érdemes lenne egy tájékoztató programsorozatot hirdetni. Fontos szempont, hogy ne csak a kerületben élők legyenek meghívva, illetve, hogy a különböző szakpolitikai ágazatok naprakész információt tudjanak biztosítani minden esethez, ugyanis a kutatás másik tanulsága, hogy bár a mintába kerültek összességében egy csoport alkotnak, mégis egyedi élethelyzetekkel, problémákkal találkoztunk, melyekre egységes megoldás csak korlátozottan lehetséges.

Hasznos lehet egy kerületi, ingyenes nyelvtanulási lehetőség kialakítása, ugyanis a magyar nyelv ismerete csökkentheti a társadalmi különbségeket. Az integráció, illetve a további segítségnyújtás azért is kiemelkedően fontos, mert a válaszadók többsége a jövőben is szeretne Magyarországon maradni.

2. Módszertani összefoglaló

A felmérés egy kvantitatív és egy kvalitatív kutatást tartalmazott. A kérdőíves kutatáshoz tartozó kérdőívet egy online link segítségével lehetett elérni magyar és ukrán nyelven, melyet önkitöltős módszerrel, önkéntesen, anonim módon lehetett kitölteni. Először a magyar nyelvű kérdőív volt elérhető június 25-től, majd egy nappal később az ukrán nyelvű kérdőív is elérhetővé vált. Az adatfelvétel július 21-ig volt lehetséges. Az így beérkezett adatok tisztítása után 63 válaszadó került a mintába. Mivel a kutatás elején nem állt rendelkezésünkre olyan adatbázis, ahová ki lehetett volna küldeni a kérdőíveket, ezért a kerületben működő különböző intézmények segítségével valósult meg első körben a kitöltés. Első körben az iskolák és óvodák vezetői juttatták el a kérdőívhez vezető linket a célcsoportnak, ezt követően

pedig a védőnői hálózat segítette a válaszadók gyűjtésében. A további elérésekhez segítségül szolgáltak különböző civil szervezetek, önkéntesek, Facebook- és Viber-csoportok, illetve a válaszadók segítettek hasonló helyzetben lévő ismerőseiknek eljuttatni hólabda módszerrel a kérdőívet. Összesen több, mint 15 szervezettel vettük fel a kapcsolatot, továbbá megkerestük a kerületben megtalálható vallási felekezeteket, illetve a különböző magyar és ukrán nyelvű Facebook csoportokat, és azok adminisztrátorait.

A kérdőív tartalmára vonatkozóan nem érkezett visszajelzés a kitöltők közül, ugyanakkor az ukrán nyelvű felkérő szövegrészben két szó változtatását eszközöltük menet közben.

Az interjúalanyok felkutatásában szintén hólabda módszerrel gyűjtöttük a válaszadókat, továbbá egy külön interjú regisztrációs linket is létrehoztunk erre a célra. Az interjúk szervezése során összesen 40 személlyel kerültünk kontaktba magyar, angol és ukrán nyelven. Összesen 23 sikeres interjú készült, többségében a válaszadó otthonában vagy az általa meghatározott, számára alkalmas helyszínen, illetve a K25-ben. Az első interjú június 23-án készült, míg az utolsó július 23-án. Összesen egyetlen olyan eset fordult elő, hogy a válaszadó a megbeszélt időpontban nem jelent meg a helyszínen, majd utána nem is volt elérhető a későbbiekben. Néhány olyan eset is előfordult, amikor a válaszadó hosszabb időre visszautazott Ukrajnába, így már velük nem volt lehetőség az interjúra. Minden esetben a válaszadók az interjú végén ajándékot kaptak. (2 db 1.000 forintos Tesco vásárlási utalvány)

A mintába kerülés feltételei megengedőek voltak, hiszen előfordult, hogy a válaszadó már nem lakik Újpesten, de korábban sok tapasztalata volt a kutatási kérdésekkel kapcsolatban és szeretne visszaköltözni, ha lesz rá lehetősége, olyan is előfordult, hogy bár nem a kerületben lakik az adott személy, de itt dolgozik, vagy itt vesz igénybe különböző szolgáltatásokat saját maga vagy gyermeke számára. Egy interjú során, a válaszadás közben derült ki, hogy az interjúalany nem kapcsolódik Újpesthez, de mivel Budapestre vonatkozóan releváns véleménnyel rendelkezett, végül a leiratokban

hagytuk. Ezért a kutatási szempontból releváns eseteket mind a kvantitatív, mint a kvalitatív felmérésben felhasználtuk. Így a kezdeti esetszámokat mindkét módszer esetében átlépve készítettük a tanulmányt.

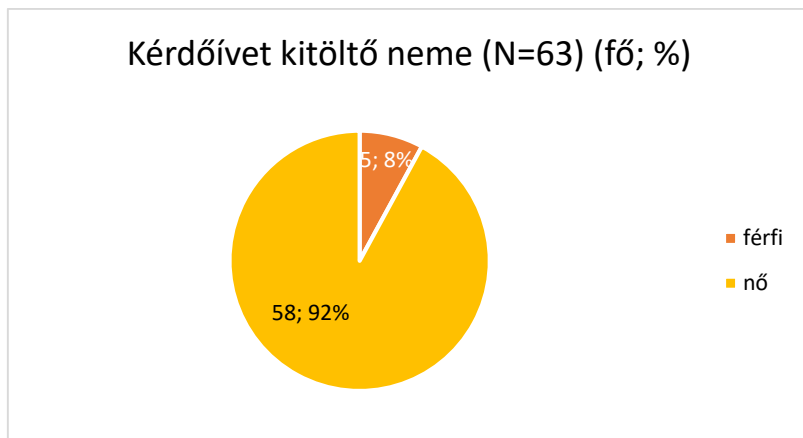
3. Kvantitatív elemzés

A KSH adatai alapján a 2022. évi népszámláláson Budapesten 8710 fő, a IV. kerületben 295 fő vallotta magát ukrán nemzetiségűnek. A nyelvhasználatra vonatkozó kérdésre adott válaszok alapján ukránul beszél családi, baráti közösségben Budapesten: 5861 fő, IV. kerületben: 176 fő.

3.1. A kérdőívet kitöltők demográfiai jellemzői

A kérdőívre összesen 68 kitöltés érkezett. Az elkészült adatbázison adattisztítást végeztünk, melynek során 5 db kitöltést eltávolítottunk, mivel 2 db kitöltés csak tesztelés céljából készült, továbbá 3 esetben a kérdőív nagyon hiányosan került kitöltésre, ezért értékelhetetlen volt. Így összesen 63 db értékelhető kérdőívből álló adatbázist kaptunk.

A kérdőívek 38 százaléka (24 db) magyarul, 62 százaléka (39 db) ukrán nyelven került kitöltésre.

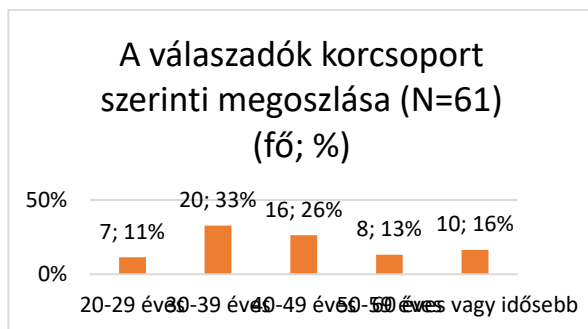
1. ábra: A válaszadók nem szerinti eloszlása.

A válaszadók túlnyomórészt (92%-ban) nők voltak (58 fő), és mindössze 5 férfi töltötte ki a kérdőívet. Az Ukrajnából érkezett személyek populációjának körében feltételezhető a nők felülreprezentáltsága, de arra nézve nincs információnk, hogy az itt kapott 92:8 százalékos arány mennyire állhat közel a populációs nemi arányokhoz. A mintában a férfiak alacsony létszáma miatt nemi összehasonlításokat általában nem végeztünk a kiértékelés során.

1. táblázat: A válaszadók életkorának leíró adatai.

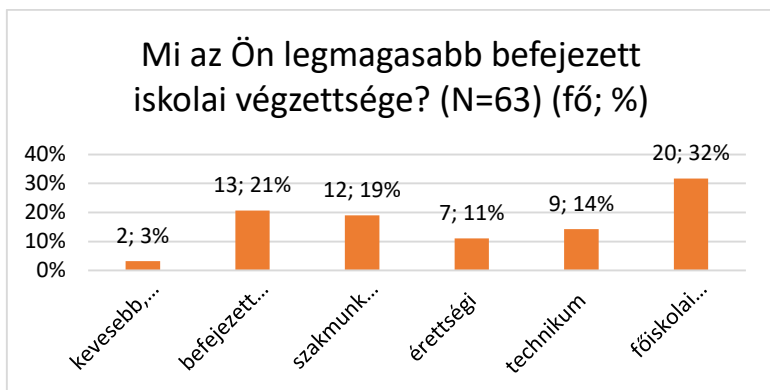
	N (fő)	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Válaszadó életkora (év)	61	22	72	43,61	13,49

A válaszadók életkorára vonatkozó kérdésre 2 fő nem válaszolt, 61 fő érvényes választ adott. Kor szerinti eloszlásukról elmondható, hogy a viszonylag alacsony elemszám ellenére a korösszetétel vegyes volt: a legfiatalabb válaszadó 22 éves, a legidősebb 72 éves volt. Az átlagos életkor (43,61 év, 13,49 év szórással) is arra utal, hogy a felnőtt korúak közül minden korosztály megjelent a mintában.

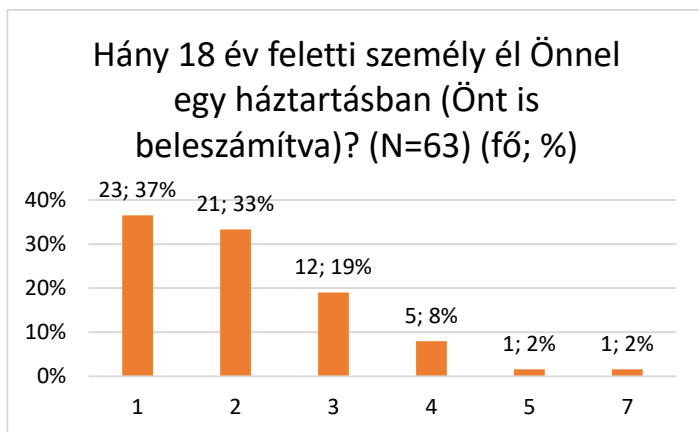
2. ábra: A válaszadók korcsoport szerinti megoszlása.

A részletesebb kor szerinti eloszlás vizsgálata alapján megállapítható, hogy a fiatalabb (huszonéves) illetve az idősebb (ötvenes, hatvanas korosztály) korúak vagy alulreprezentáltak a mintában, vagy eleve alacsonyabb arányban jelennek meg az Újpesten tartózkodó ukrain lakosok körében. Ebből – a mintavételt érintő számos gyakorlati nehézség miatt, melyekről fentebb írtunk – csak nagyon óvatosan lehet bármilyen általánosítást tenni, ugyanakkor a fenti adatok azzal is magyarázhatóak lennének, hogy az idősebb (50 év feletti) korosztály általában a migráció bármely típusa szempontjából kevésbé mobil, illetve a huszonéves korosztály kisebb eséllyel rendelkezik gyermekkel.

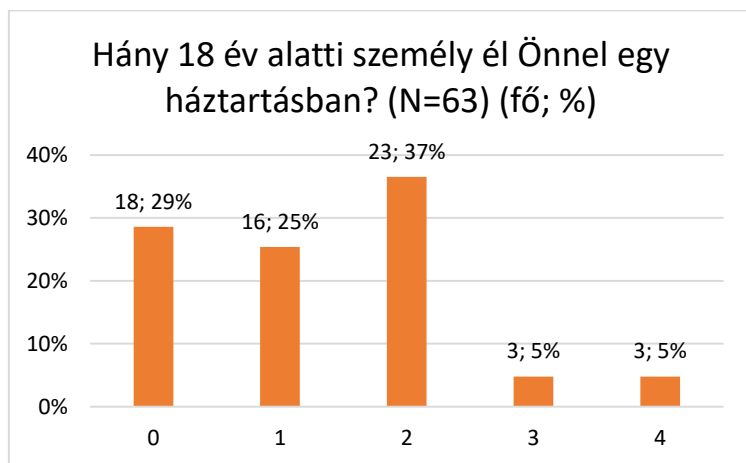
3. ábra: A válaszadók legmagasabb befejezett iskolai végzettsége.

A válaszadók legmagasabb befejezett iskolai végzettségének megoszlása arra utal, hogy a diplomások valamelyest felülreprezentáltak voltak a felmérésben, azonban minden végzettségi kategória megjelent a 63 fős mintában. Előfordulhat, hogy az Újpesten tartózkodó ukrán állampolgárok körében is felülreprezentáltak a felsőfokú végzettségűek az ukrainai átlaghoz képest, például a krízishelyzetben könnyebben mobilizálható erőforrásaik révén.

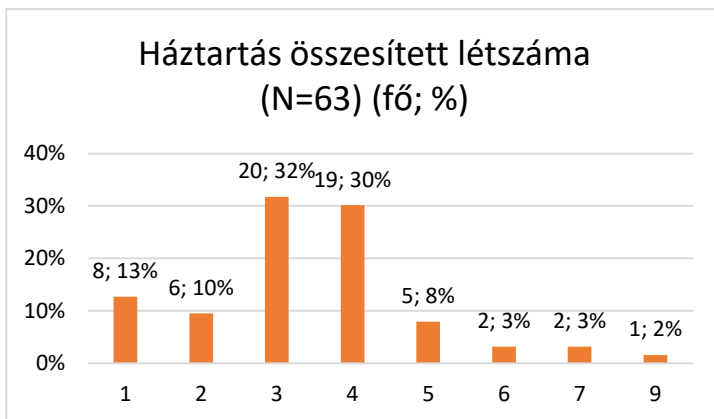
4. ábra: 18 év felettek létszáma a válaszadó háztartásában.

A válaszadók közül 23 fő (37%) az egyedüli felnőtt a háztartásban; 21 fő (33%) esetén van egy fő további felnőtt, és jelentős (összesen 30%) azon háztartások aránya, ahol 2-nél több felnőtt él együtt – egy esetben ez 7 felnőttet jelent.

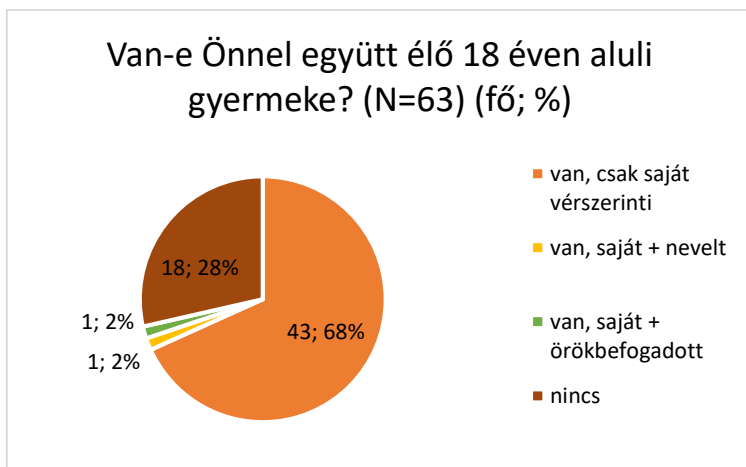
5. ábra: 18 év alattiak létszáma a válaszadó háztartásában.

A válaszadók közel egyharmada (29%) esetén nincs a háztartásban egyetlen 18 év alatti gyermek sem, azonban a válaszadók nagy többsége (71%) háztartásában egy vagy több (legfeljebb 4) gyermek is él.

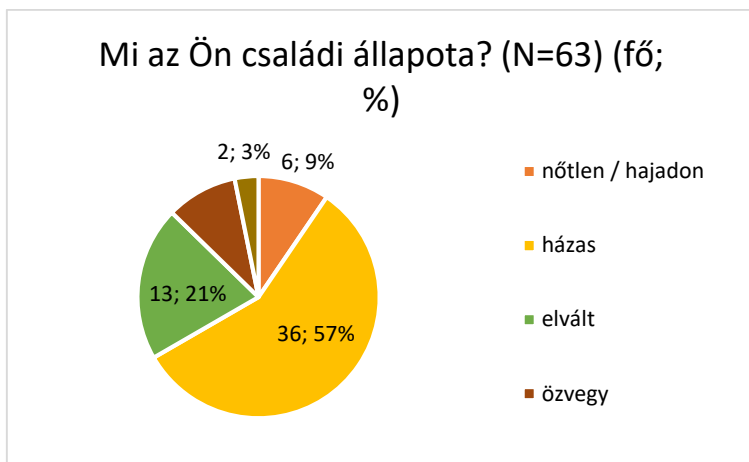
6. ábra: A válaszadó háztartásának összesített létszáma.

A gyermekek és felnőttek létszámára vonatkozó adatok összeadása alapján kapjuk a háztartás összesített létszámát, melynek minimuma 1, maximuma 9 volt a mintában, a mintaátlag 3,43 fő (1,56 szórással), amely a KSH 2022-es népszámlálási adatai szerinti átlagos magyar háztartáslétszámhoz (2,39) képest jelentősen magasabb.

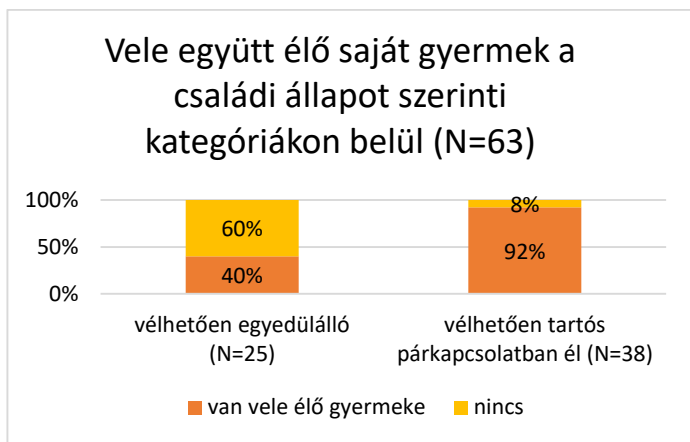
7. ábra: A válaszadóval együtt élő saját gyermek(ek) aránya a válaszadók körében.

A 18 éven aluli gyermekkel együtt élő válaszadók túlnyomórészt saját vérszerinti gyermekükkel vagy gyermekeikkel élnek; mindössze 1-1 főnek van nevelt, illetve örökbefogadott gyermeke, mindkét esetben további saját, vérszerinti gyermek mellett. Összességében a válaszadók több mint kétharmada nevel gyermeket háztartásában. A gyermekek életkorát és egyéb jellemzőit a nevelési, oktatási intézményekre vonatkozó adatokkal együtt elemezzük a 3.6. részben.

8. ábra: A válaszadók családi állapot szerinti megoszlása.

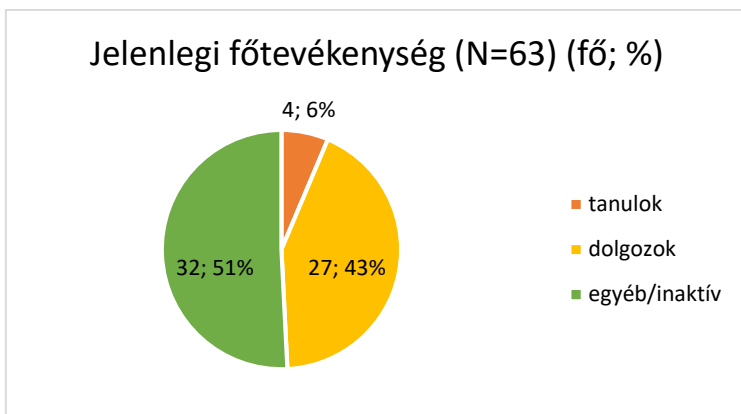
A kérdőívet kitöltő személyek abszolút többsége (57% azaz 36 fő) házas, további jelentős részük elvált, illetve özvegy (21% illetve 10%). 6 fő nőtlen/hajadon családi állapotú és mindössze 2 fő él élettársi kapcsolatban. Összességében ebből arra lehet következtetni, hogy a válaszadók mintegy háromötöde tartós párkapcsolatban élő és kétötöde egyedülálló.

9. ábra: Van-e vele együtt élő 18 év alatti gyermeke, a családi állapot alapján vélelmezhető párkapcsolati státusz szerint.

Azon válaszadók körében, akik házasok vagy élettársi kapcsolatban élnek, a túlnyomó többség (92%) háztartásában van vele együtt élő 18 év alatti saját gyermek. Azonban fontos adat, hogy akik családi állapotuk szerint vélhetően egyedülállók, azok körében is 40%-ban van a háztartásukban velük együtt élő 18 év alatti saját gyermekük. Ezen személyek (25 fő) közül 32% (8 fő) esetén a válaszadó az egyetlen felnőtt a háztartásban és a háztartásban egyedüli felnőttként élők közül 2 főnek gyermeke is van, így szociálisan erősen kiszolgáltatott helyzetben élnek.

3.2. A válaszadók gazdasági helyzete

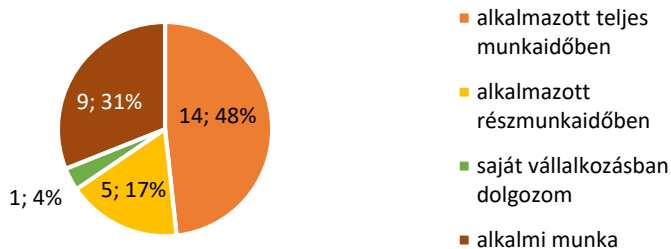

10. ábra: A válaszadók jelenlegi főtevékenysége.

A kitöltőket megkérdeztük az általuk folytatott jelenlegi főtevékenységükről, ahol három fő kategóriából választhattak (tanul, dolgozik vagy egyéb/inaktív), adott esetben akár többet is. A fő kategóriák kiválasztását követően jelentek meg a további pontosító kérdések.

A válaszadók kis része, összesen 4 fő nyilatkozta, hogy jelenleg tanul (közülük 2 fő emellett dolgozik is). További 27 fő (a válaszadók 43%-a) mondta azt, hogy dolgozik, és a minta fele az egyéb/inaktív lehetőséget választotta.

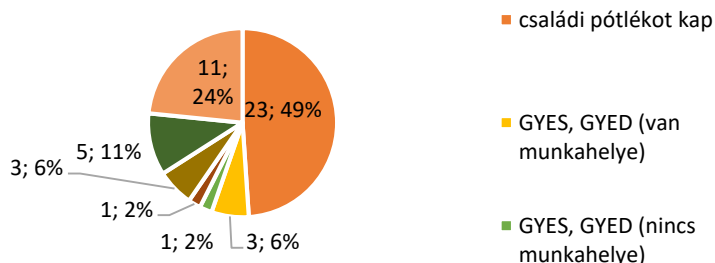
Amennyiben dolgozik: milyen munkát végez? (N=29) (fő; %)

11. ábra: A dolgozó válaszadók munkavállalásának típusa.

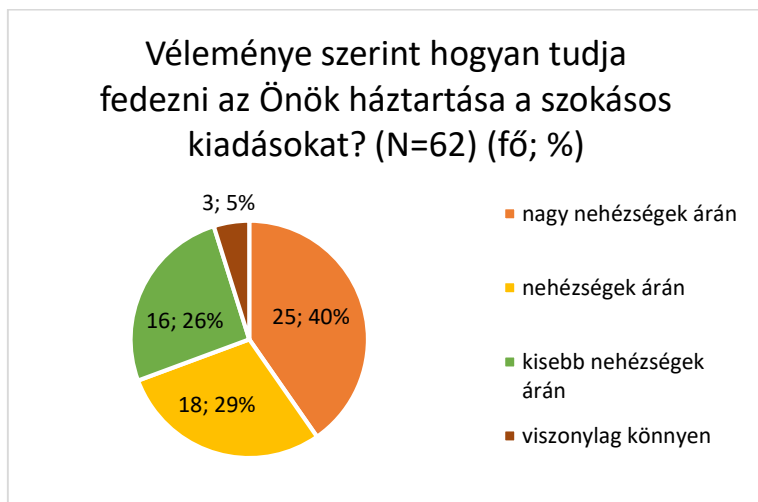
Azon válaszadóktól, akik dolgoznak (összesen 29 fő), megkérdeztük, milyen munkát végeznek. A munkavállalók mintegy fele teljes munkaidős alkalmazott; mintegy egyharmada alkalmi munkákat végez; mintegy egyhatoda részmunkaidőben dolgozik, és 1 fő saját vállalkozást működtet.

Egyéb/inaktív státuszúak megoszlása élethelyzetük szerint (N=47) (fő; %)

12. ábra: Az egyéb/inaktív státuszúak élethelyzet szerinti megoszlása.

Az „egyéb/inaktív” státuszt megadók számára megjelent egy további kérdés arra vonatkozóan, hogy mivel jellemezhető ezen belül az élethelyzetük – nyugdíjasok, munkanélküliek, háztartásbeliek, vagy gyermeket gondoznak-e. Mintegy felük (23 fő) csupán a családi pótlékot jelölte ennél a kérdésnél (így vélelmezhető, hogy a „gyermeket nevelő háztartásbeli” meghatározás illik rájuk); további mintegy egynegyedük (11 fő) nyugdíjas és 5 fő munkanélküli. A GYES-en, GYED-en, GYET-en lévők összesített létszáma mindössze 5 fő volt és további 3 fő háztartásbeliként jelölte meg magát.

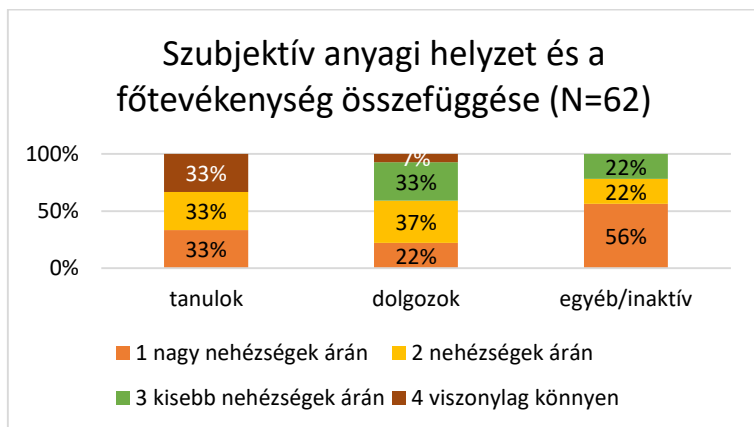
13. ábra: A válaszadók szubjektív értékelése háztartásuk likviditásának helyzetéről.

A kérdőívet kitöltőket megkértük, hogy értékeljék, véleményük szerint mennyire nehéz fedezniük a háztartásukban a szokásos kiadásait.

A válaszadók 40%-a (25 fő) a legnagyobb nehézséget jelentő „nagy nehézségek árán” lehetőséget választotta, további 29%

(18 fő) szerint „nehézségek árán” tudnak megélni. Összességében a két, súlyosabb anyagi problémákra utaló válaszlehetőséget a kitöltők több mint kétharmada jelölte meg. Mindössze a válaszadók egynegyede (26%) választotta a „kisebb nehézségek árán” és csupán 5% (3 fő) a „viszonylag könnyen” opciót.

Ez összhangban áll azzal, hogy a fentebbi kérdések adatai alapján a célcsoport kevesebb mint fele dolgozik, és a dolgozók mintegy fele is atipikus munkaformában végez munkát.

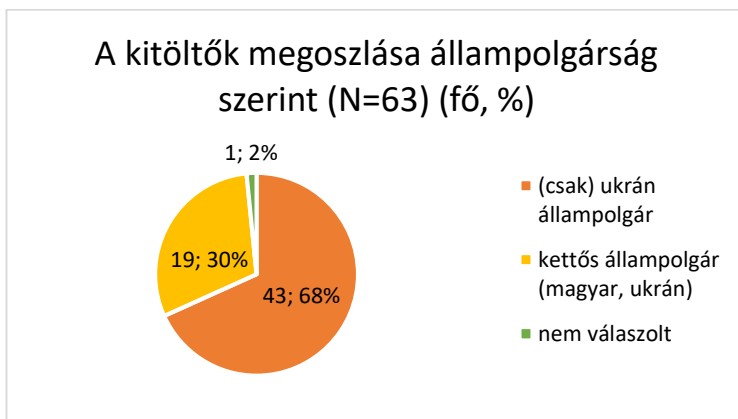

14. ábra: A válaszadók főtevékenysége és szubjektív anyagi helyzetének összefüggése (khi-négyzet próba, $p < 0,05$)

A szubjektív anyagi helyzetet a főtevékenység kategóriáiban megvizsgálva azt láthatjuk, hogy a „nagy nehézségek árán” kategóriát legnagyobb arányban (56%) az inaktívak választották, míg a munkát végzőknél a kisebb nehézségek árán, illetve viszonylag könnyen válaszok aránya a 40%-ot elérte. A 4 fő tanuló közül hárman választották meg a kérdést, akik az 1-es, 2-es és a 4-es választ jelölték meg a szubjektív

anyagi helyzet terén. Rájuk nézve az alacsony elemszám miatt nem lehetséges megbízható következtetést levonni.

3.3. A válaszadók állampolgársága és tartózkodásának jogcíme

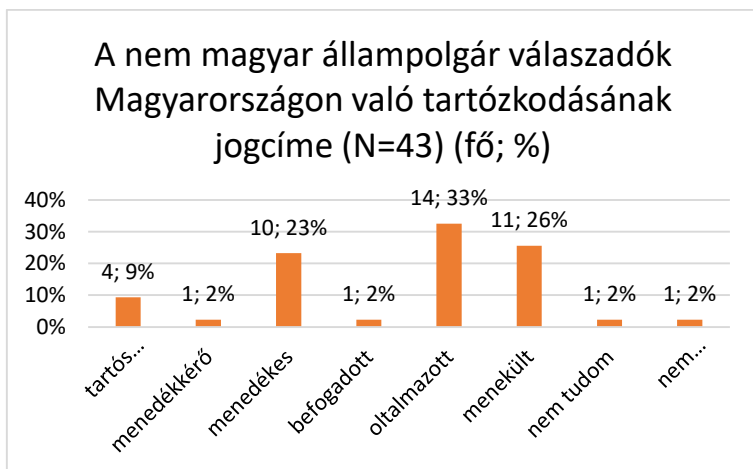

15. ábra: A válaszadók állampolgárság szerinti megoszlása.

A kitöltők 68%-a ukrán állampolgár volt, 30%-uk kettős állampolgár (magyar és ukrán), és 1 fő nem adta meg az állampolgárságára vonatkozó adatot.

A nem (csak) ukrán állampolgársággal rendelkezők számára (N=20) megjelent az a kérdés, hogy beszélnek-e ukránul; közülük 11 fő beszéli és 9 fő nem beszéli az ukrán nyelvet.

A magyar állampolgársággal nem rendelkezők számára (N=43) megjelent az a kérdés, hogy beszélnek-e magyarul; közülük csupán 2 fő válaszolt igennel, 37 fő pedig nemmel, 4 fő nem válaszolt a kérdésre.

16. ábra: A magyar állampolgársággal nem rendelkező válaszadók tartózkodási jogcíme.

A kettős állampolgár (tehát magyar állampolgársággal is rendelkező) válaszadók természetesen alanyi (állampolgári) jogon, korlátlanul jogosultak Magyarországon tartózkodni. A magyar állampolgársággal nem rendelkező válaszadókat (N=43 fő) megkérdeztük a Magyarországon való tartózkodásuk jogcíméről. Közülük 1 fő nem volt hajlandó válaszolni és 1 fő nem tudta a tartózkodása jogcímét.

Ennél a kérdésnél a felsorolt kategóriák alatt az alábbiak értendők:

A **menedékes** jogállás alatt az Európai Unió Tanácsa 2022. március 4-én kihirdetett, *a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek Ukrajnából való tömeges beáramlása tényének a 2001. július 20-i 2001/55/EK tanácsi irányelv 5. cikke értelmében történő megállapításáról és átmeneti védelem bevezetéséről* szóló 2022/382. számú határozata alapján a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény (a

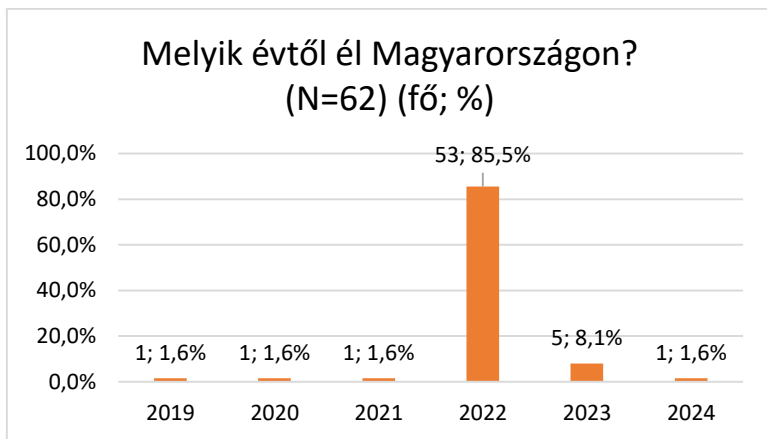
továbbiakban: Met.) V. Fejezet 19. § a) pontja szerinti ideiglenes védelemben részesített személyeket kell érteni, a jelenleg hatályos 86/2022. (III. 7.) Korm. rendelet alapján.

Az eltérő védelmi szintet jelentő **menekült, oltalmazott, befogadott** jogállásokat szintén a Met. (III., IV. és V/A. Fejezete) határozza meg; ezen jogállásokkal a Met. szerinti menekültügyi eljárás eredményeként rendelkezhetnek azok, akik menedékkjog iránt folyamodtak a magyar államhoz.

Menedékkérő alatt azokat a személyeket értjük, akik a Met. alapján menekültként, oltalmazottként vagy menedékesként elismerésüket kérték, és jelenleg menekültügyi eljárás hatálya alatt állnak (az eljárásban hozott, további jogorvoslattal nem támadható döntés közléséig), és ez alapján a Met. II. Fejezete szerinti jogállással rendelkeznek.

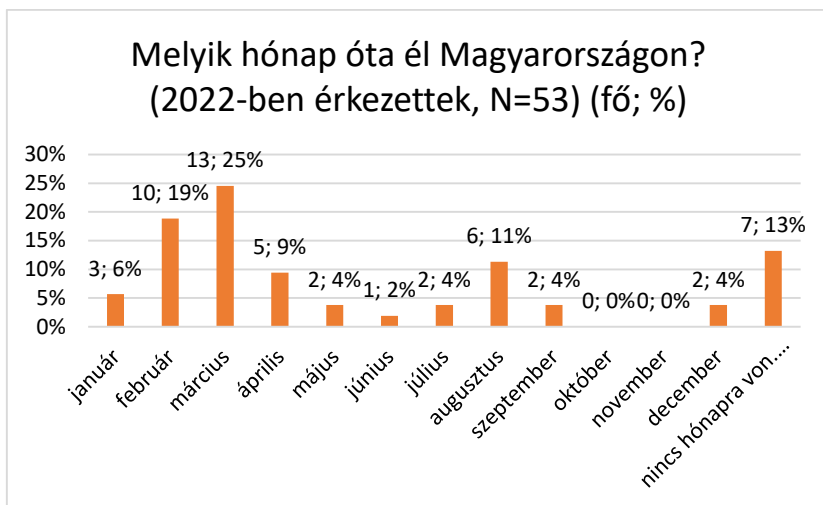
Tartós tartózkodási engedéllyel rendelkezők alatt azokat a személyeket értjük, akik *a harmadik országbeli állampolgárok beutazására és tartózkodására vonatkozó általános szabályokról* szóló 2023. évi XC. törvény 6. §-ában felsorolt jogcímek valamelyike alapján tartózkodnak Magyarország területén. Ez utóbbi esetben az érintett személyek *nem* valamely menedékkjogi kategória alapján jogosultak Magyarországon tartózkodni, hanem tipikusan például munkavállalási célból.

Összességében a fentiek alapján elmondható, hogy a felmérésben résztvevők közül a legtöbben valamilyen menedékkjogi kategóriába való tartozásuk alapján tartózkodnak Magyarországon, és csak kevesen (10% alatti arányban – 4 fő) a harmadik országbeli állampolgárok itt tartózkodásának általános szabályai szerint.

17. ábra: A magyarországi tartózkodás megkezdésének éve.

A kitöltőktől megkérdeztük, hogy mióta élnek Magyarországon. A válaszadók tetszés szerint beírhattak teljes dátumot, vagy csak évet és hónapot, vagy csak évet. A kérdésre 62 fő adott valamilyen érvényes választ (legalább az évre vonatkozó adatot). Ennek alapján a válaszadók túlnyomó része (85,5%-a, azaz 53 fő) a háború kitörésének évében, 2022-ben érkezett Magyarországra. 1-1 fő érkezett az ezt megelőző három évben (2019-ben, 2020-ban és 2021-ben), továbbá 5 fő (8,1%) 2023-ban és csak 1 fő 2024-ben.

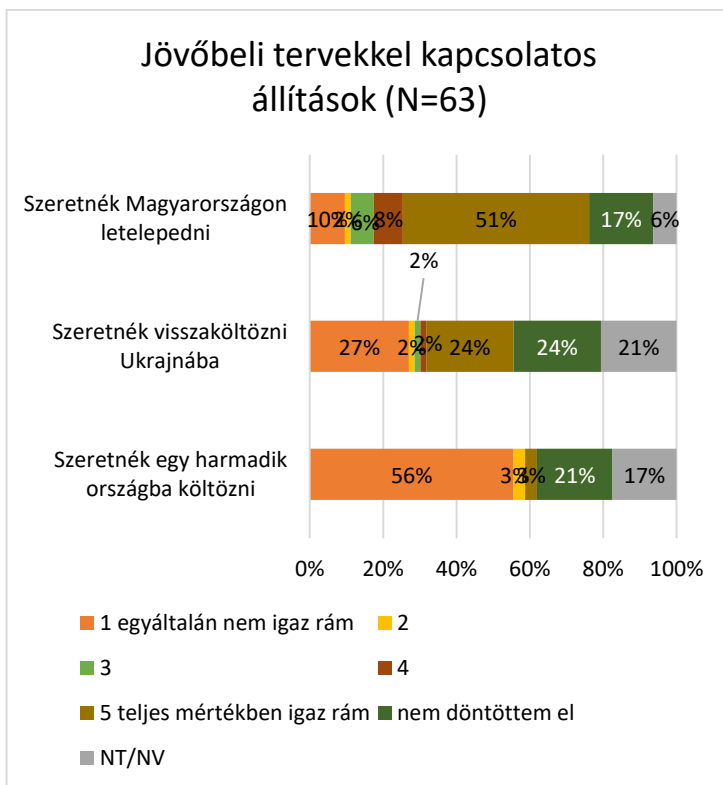

18. ábra: A 2022. év óta Magyarországon tartózkodó válaszadók érkezésének hónapja.

Az 53 fő közül, akik 2022 óta élnek Magyarországon, 46-an adták meg legalább az érkezésük hónapját is. Ennek vizsgálata alapján látható, hogy a válaszadók relatív többsége a háború első 2-3 hónapjában (február, március, április) érkezett Magyarországra. A további hónapokban érkezettek alacsonyabb számban voltak jelen a mintában. Megjegyzendő, hogy 7 fő esetén nem ismert az érkezés hónapja.

3.4. Jövőre vonatkozó tervek

Ezt követően a jövőbeli tervekkel kapcsolatos három állítást fogalmaztunk meg, és megkértük a kitöltőket, ítélik meg, mennyire igazak ezek saját magukra. A teljes kép könnyebb áttekintése érdekében a három kérdésre adott válaszokat egyazon ábrán ismertetjük.

19. ábra: A válaszadók jövőbeli terveire vonatkozó három kérdésre adott válaszok eloszlása.

Az állítások a három fő potenciális jövőképet vázolták fel az Újpesten élő ukrainai lakosok számára: 1) Magyarországon letelepedés, 2) Visszaköltözés Ukrajnába, 3) Harmadik országba költözés. Mindenekelőtt fontos megjegyezni, hogy mindhárom állítás esetén magas volt a „nem döntöttem el” illetve „nem tudom” válaszok aránya és jelentős volt a válassz megtagadók száma is. Ezek együttesen az első állítás esetén a válaszadók 23%-át, a második állítás esetén 45%-át, a

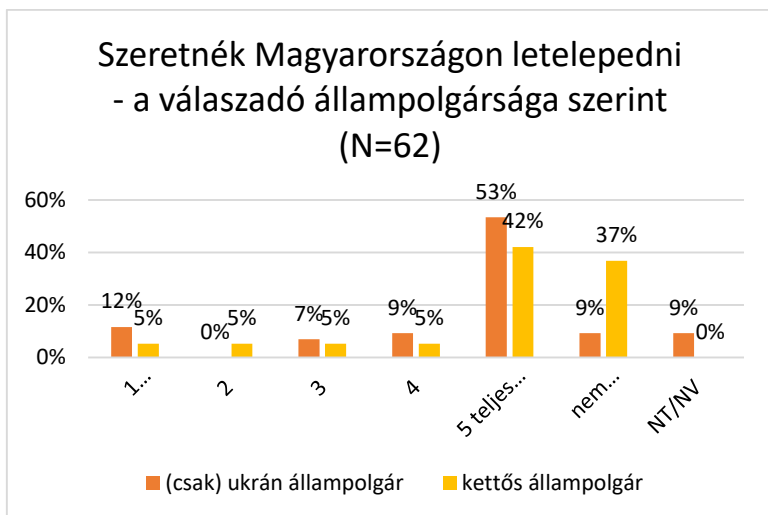
harmadik esetén 38%-át jellemezték. Ezekből a magas arányokból következtethetünk arra, hogy a válaszadók jelentős része erős bizonytalanságot érez a saját élethelyzetével, jövőjével kapcsolatban, jövőre vonatkozó terveik gyakran kiforratlanok.

További fontos megállapítás, hogy a köztes értékek – azaz a 2, 3, 4-es válaszok, melyek az „egyáltalán nem igaz rám” és a „teljes mértékben igaz rám” szélső értékek között voltak – csak minimális arányban fordultak elő. Azon válaszadók, akik tudják, mit szeretnének tenni a jövőjükkel kapcsolatban, vagy az egyértelmű igen, vagy az egyértelmű nem felé hajlottak.

A válaszadók abszolút többsége (51%) teljes bizonyossággal állította, hogy szeretne Magyarországon letelepedni, és csak 10%-uk gondolta úgy, hogy biztosan nem ezt a jövőt szeretné.

Nagyon megoszló volt a válaszadók véleménye az Ukrajnába való visszaköltözésről: 27%-uk egyáltalán nem, 24%-uk teljes mértékben szeretne visszaköltözni, további 24% még nem döntötte el.

A harmadik állítás esetén azoknál, akik nem valamely bizonytalan lehetőséget (nem döntötte el vagy nem tudja) választották, csak minimális arányban (6%) jelentek meg olyan személyek, akik harmadik országban szeretnének letelepedni, és 56% egyáltalán nem fontolgatja ezt a lehetőséget.

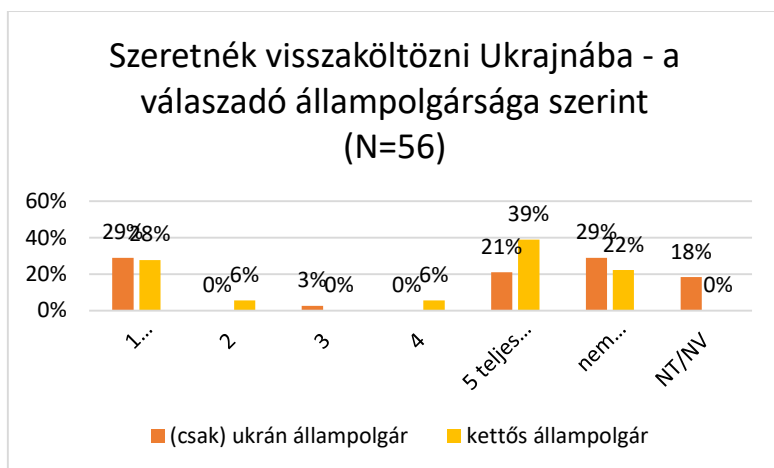

20. ábra: Magyarországon történő letelepedésről való vélekedés – a válaszadó állampolgársága szerint. (khi-négyzet próba alapján nincs szignifikáns eltérés)

A következőkben megvizsgáltuk, hogy a jövőre vonatkozó három állításra adott válaszok mennyire térnek el a magyar állampolgársággal nem rendelkező ukrán állampolgárok, illetve a kettős állampolgárok körében. A statisztikai összehasonlítást nehezíti, hogy a minta elemszáma alacsony volt és viszonylag sok kategóriában válaszolhattak, valamint magas volt a bizonytalanok (nem döntöttem el, nem tudom, nem válaszolok) aránya.

A „Szeretnék Magyarországon letelepedni” állításra adott válaszok hasonló eloszlást mutattak a (csak) ukrán állampolgárok és a kettős állampolgárok körében: a válaszadók relatív többsége teljes mértékben úgy érzi, hogy itt szeretne letelepedni. A legfontosabb eltérés ennél a kérdésnél az volt, hogy a kettős állampolgárok körében magasabb (37%) a

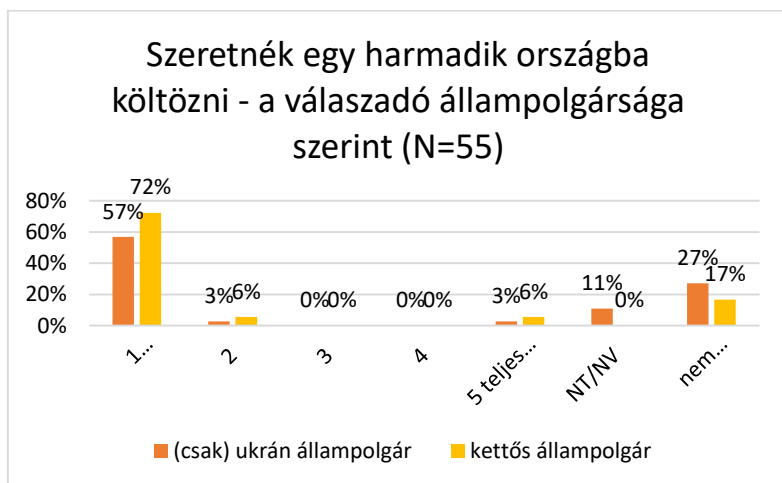
bizonytalanok („még nem döntöttem el”) aránya, míg a (csak) ukrán állampolgároknál ez 9% és további 9% a „nem tudom” válaszok aránya. Khí-négyzet próba alapján statisztikailag szignifikáns eltérés nem volt a két csoport válaszainak eloszlása között.

21. ábra: Ukrajnába történő visszaköltözésről való vélekedés – a válaszadó állampolgársága szerint. (khí-négyzet próba alapján nincs szignifikáns eltérés)

A „Szeretnék visszaköltözni Ukrajnába” állításra adott válaszok esetén sem tapasztalhatunk nagy különbséget a különböző állampolgári státuszú csoportok között. Látható a fentebb már említett jelenség, hogy a köztes 2, 3, 4 válaszokat alig néhányan jelölték, és inkább alapvetően a két szélsőség közül valamelyiket érezték igaznak: a (csak) ukrán és a kettős állampolgárok 29 illetve 28 százalékban egyáltalán nem szeretnének Ukrajnába visszaköltözni; viszont a (csak) ukrán állampolgárok 21%-a, a kettős állampolgárok 39%-a úgy

nyilatkozott, hogy teljes mértékben biztos abban, hogy szeretne visszaköltözni. A harmadik nagy csoportot itt is a bizonytalanok alkották mindkét csoport esetén: nem döntötte el a (csak) ukrán állampolgárok 29%-a, a kettős állampolgárok 22%-a, és a „nem tudom” válaszlehetőséget választotta a (csak) ukrán állampolgárok 18%-a. Khí-négyszet próba alapján statisztikailag szignifikáns eltérés nem volt a két csoport válaszainak eloszlása között.

22. ábra: Harmadik országba történő költözésről való vélekedés – a válaszadó állampolgársága szerint. (khí-négyszet próba alapján nincs szignifikáns eltérés)

A „Szeretnék egy harmadik országba költözni” állítás értékeléséről szintén elmondható, hogy az állampolgárság alapján nem volt tapasztalható jelentős eltérés: túlnyomórészt nem szeretnének harmadik országba költözni, minimális arányban (a (csak) ukrán állampolgárok 3%-a, a kettős állampolgárok 6%-a) szeretnék ezt biztosan, és relatíve magas

ennél az állításnál is a bizonytalanok aránya, főként a (csak) ukrán állampolgároknál.

Khí-négyszet próba alapján statisztikailag szignifikáns eltérés nem volt a két csoport válaszainak eloszlása között.

3.5. Hátrányos megkülönböztetés

A kérdőívet kitöltőket arra kértük, hogy jelöljék meg, milyen hétköznapi élethelyzetekben tapasztaltak Magyarországon esetleges hátrányos megkülönböztetést. A válaszadók akár több lehetőséget is megjelölhettek, vagy bejelölhették azt is, ha egyik helyzetben sem tapasztaltak negatív diszkriminációt.

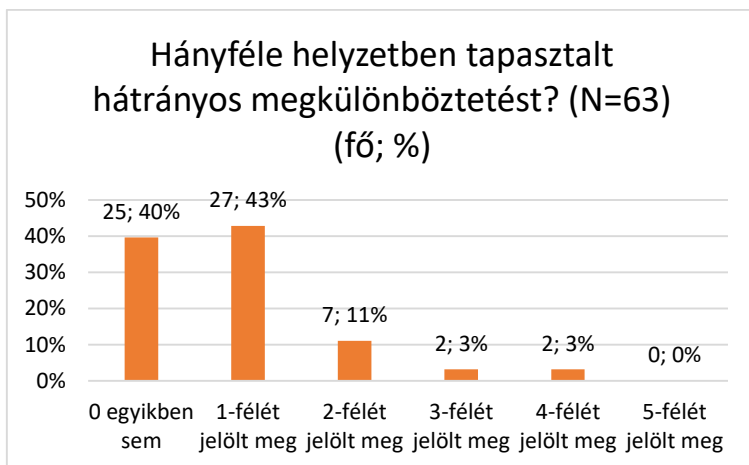
A beérkezett válaszok eloszlását a többszörös válaszadás lehetősége miatt külön-külön bemutatjuk a válaszok (N=80) arányában és a válaszadók (N=63) arányában. A válaszok aránya azt jelenti, hogy az összes beérkezett válasz hány %-a esik az adott tételre; míg a válaszadók aránya azt jelenti, hogy az összes válaszadó hány %-a jelölte meg az adott tételt (ennél fogva ez utóbbiak összege 100%-nál magasabb). Az összegzést a 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: A válaszadók különböző helyzetekben megtapasztalt hátrányos megkülönböztetésre vonatkozó tapasztalatai.

Különböző helyzetekben hátrányos megkülönböztetést tapasztalók száma, aránya (több válasz is jelölhető)			
	Válaszok		%(összes válaszad ó arányába n: N=63)
	Szám a	Arány a	

Milyen helyzetben tapasztalt hátrányos megkülönböztetést?	egyik helyzetben sem	25	31,3%	39,7%
	egészségügyben	16	20,0%	25,4%
	lakás keresésnél	15	18,8%	23,8%
	hivatali ügyintézésnél	12	15,0%	19,0%
	munkakeresésnél	7	8,8%	11,1%
	köznevelési intézménynél (bölcsőde, óvoda, iskoláztatásnál)	5	6,3%	7,9%
Összesen		80	100,0%	127,0%

A válaszadók 40%-a semmilyen hátrányos megkülönböztetést nem tapasztalt itt tartózkodása során. A felsorolt helyzetek közül az egészségügyben való negatív diszkrimináció fordult elő leggyakrabban, ezt a válaszadók egynegyede jelölte meg. Hasonló arányban fordult elő lakáskeresés során ilyen negatív tapasztalat. Hivatali ügyintézés során a válaszadók 19,0%-a, munkakeresésnél 11,1%-ának volt hasonló tapasztalata, míg a köznevelési intézmények elenyésző arányban (7,9%) kerültek megjelölésre.

23. ábra: A felsorolt ötféle hátrányos megkülönböztetést magában foglaló helyzet közül a válaszadó által megtapasztalt helyzetek száma.

A válaszadók által összesen megjelölt hátrányos megkülönböztetést magában foglaló szituációk számát külön ábrán foglaltuk össze. Ennek alapján a válaszadók 40%-a semelyik helyzetet sem jelölte meg, és hasonló arányban voltak azok, akik egyet jelöltek meg a felsorolt öt helyzet közül (43%). A válaszadók egy kisebb része többféle szintéren is megtapasztalt negatív diszkriminációt: 7 fő kettő, 2 fő három és 2 fő négy helyzetet is megjelölt.

Összességében elmondható, hogy a válaszadók többsége (60%-a) megtapasztalt valamilyen hátrányos megkülönböztetést származása miatt a magyarországi tartózkodása során. Ezen esetek túlnyomórészt az egészségügyben és lakáskeresés során fordultak elő, amelyekre különösen érdemes lenne figyelmet fordítani, tekintettel arra, hogy éppen ezekben az ügyekben vannak a legkiszolgáltatottabb helyzetben a menekülők (hiszen

egészségükről vagy lakhatásukról, azaz legalapvetőbb fizikai szükségleteikről van szó).

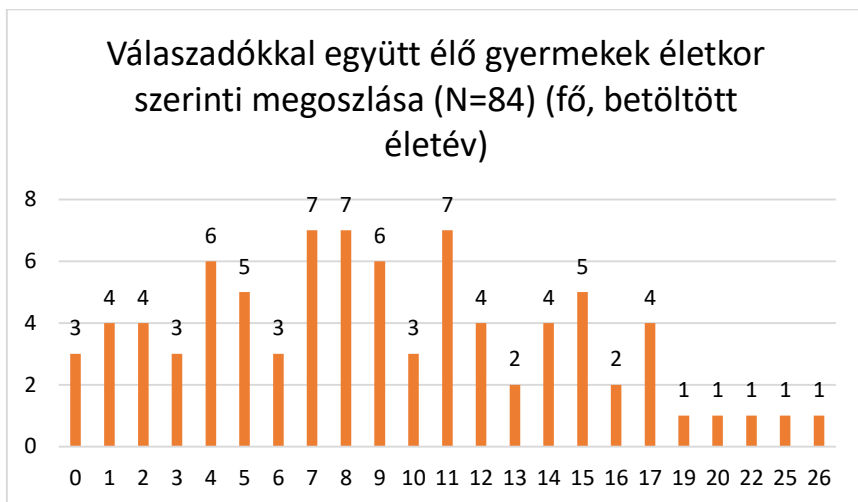
3.6. Válaszadók gyermekeinek életkora, nevelési, oktatási intézménybe járása

A válaszadók összesen 84 fő velük együtt élő gyermekük adatát adták meg. Ebből a létszámból 5 fő már 18 év feletti, ezért a tényleges gyermekszám 79 fő. Az egy háztartásban élő gyermekek létszáma maximum 6 fő. Az 1-6. gyermekek életkori adatait az alábbi táblázat mutatja be.

3. táblázat: A válaszadók saját gyermekei életkorának leíró adatai.

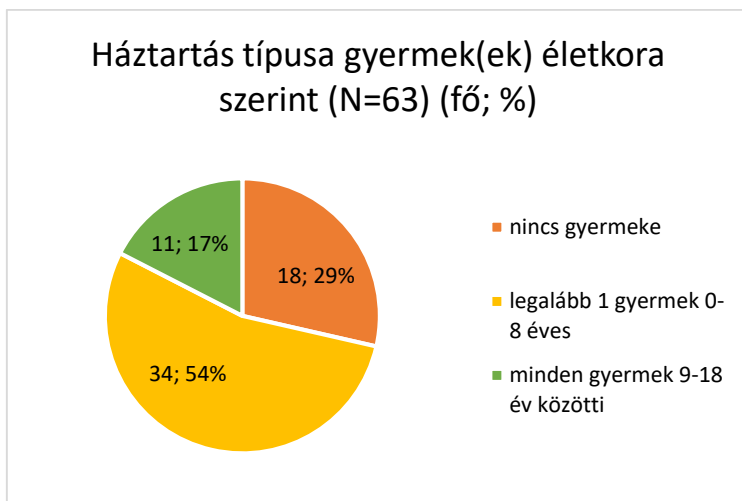
Saját gyermekek életkora	N (fő)	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
Legidősebb gyermek életkora (év)	45	0	26	9,60	5,81
2. gyermek életkora (év)	27	0	25	8,00	5,82
3. gyermek életkora (év)	7	2	22	9,57	6,29
4. gyermek életkora (év)	3	6	17	10,00	6,08
5. gyermek életkora (év)	1	15	15	15,00	-

6. gyermek életkora (év)	1	11	11	11,00	-
--------------------------	---	----	----	-------	---

24. ábra: A válaszadóval együtt élő gyermekek életkor szerinti megoszlása.

A gyermekeknek a válaszadók által megadott adataiból kirajzolódó koreloszlása alapján láthatjuk, hogy 42 fő (50%) 0-8 év közötti, 37 fő (44%) 9-18 év közötti és 5 fő (6%) 18 év feletti. A gyermekek közül 3 fő egyévesnél fiatalabb.

25. ábra: A válaszadó háztartásának típusa a gyermeke(i) életkora szerint.

Ugyanennek a koreloszlásnak a háztartás szempontjából történő alakulását mutatja be a fenti ábra. A háztartások 54%-ában legalább egy olyan gyermek van, aki 0-8 év közötti, és a háztartások további 17%-ában csak 9-18 év közötti gyermek(ek) van(nak).

Mindezek fényében érdemes megvizsgálni a magyar nevelési, oktatási rendszerben résztvevő gyermekek számát, arányát.

4. táblázat: A válaszadók gyermekeinek adatai a magyar nevelési, oktatási rendszerbe járás és intézménytípus szerint.

Gyermeke(i) részt vesz(nek)-e a magyar nevelési, oktatási rendszerben? Ha igen, milyen intézményben? (több válasz is jelölhető)		
	Válaszok	
	Száma	Aránya
		% (összes válaszadó)

			arányában: N=63)
bölcsőde	2	2,4%	3,2%
óvoda	14	17,1%	22,2%
általános iskola	27	32,9%	42,9%
középiskola	12	14,6%	19,0%
felsőoktatási intézmény	4	4,9%	6,3%
nem jár nevelési-oktatási intézménybe	5	6,1%	7,9%
nincs vele élő gyermeke	18	22,0%	28,6%
Összesen	82	100,0%	130,2%

A válaszadók által megadott adatok alapján elmondható, hogy mindössze 2 gyermek jár bölcsődébe, az óvodások létszáma 14 fő. Az általános iskolába járó gyermekek száma elmarad a 6-14 éves korosztály létszámától (42 fő). További 12 fő jár középiskolába és 4 gyermek jár felsőoktatási intézménybe.

5. táblázat: A válaszadók nevelési, oktatási intézménybe járó gyermekeinek megoszlása intézménytípus szerint.

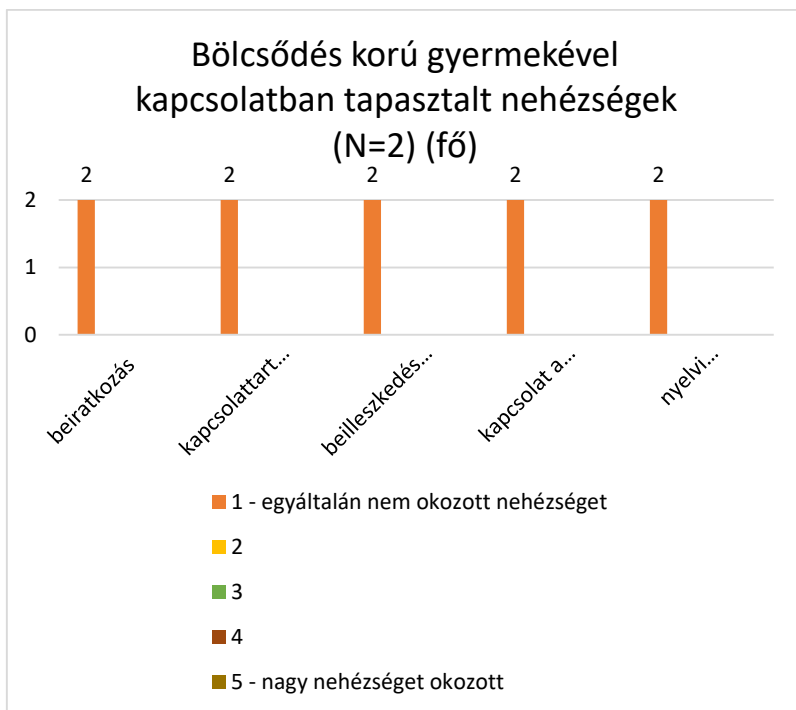
A magyar nevelési, oktatási rendszerben részt vevő saját gyermekek száma				
	Intézménybe járó gyermekek száma			
	1 gyermeke	2 gyermeke	3 gyermeke	Összesen gyermek
bölcsődébe jár	2	0	0	2
óvodába jár	14	0	0	14
általános iskolába jár	17	9	1	38
középiskolába jár	11	1	0	13

felsőoktatási intézménybe jár	2	2	0	6
Összesen	46	12	1	73

A könnyebb áttekinthetőség érdekében külön táblázatban összesítettük, a válaszadók hány gyermeke jár valamilyen nevelési, oktatási intézménybe összesen.

Az adatok részletes elemzése alapján azonban kiderült, hogy a szülők által megadott fenti adatok egy része nem megbízható. Ennek oka lehet, hogy a válaszadónak van esetleg olyan gyermeke, akivel nem él egy háztartásban és rá vonatkozóan is válaszolt, vagy a háztartásában él olyan gyermek, akit nem tekint saját családjába tartozónak, esetleg nem volt a válaszadók számára egyértelmű, hogy melyik típus mit jelent, vagy melyik gyermekre vonatkozó adatot adják éppen meg a kitöltés során. Így például az óvodába járó gyermekek között van 8, 9, 11, 14 és 15 éves is. Néhány esetben 1, 2, 3 éves gyermekek esetén általános iskola került rögzítésre. Két esetben túl fiatal gyermekekhez került megadásra felsőoktatási intézmény látogatása. Az illető két háztartásban az összes gyermek megadott életkora 6-15 illetve 7-17 év közötti, ezért egyik gyermekre sem lehet a valóságnak megfelelő ez az adat.

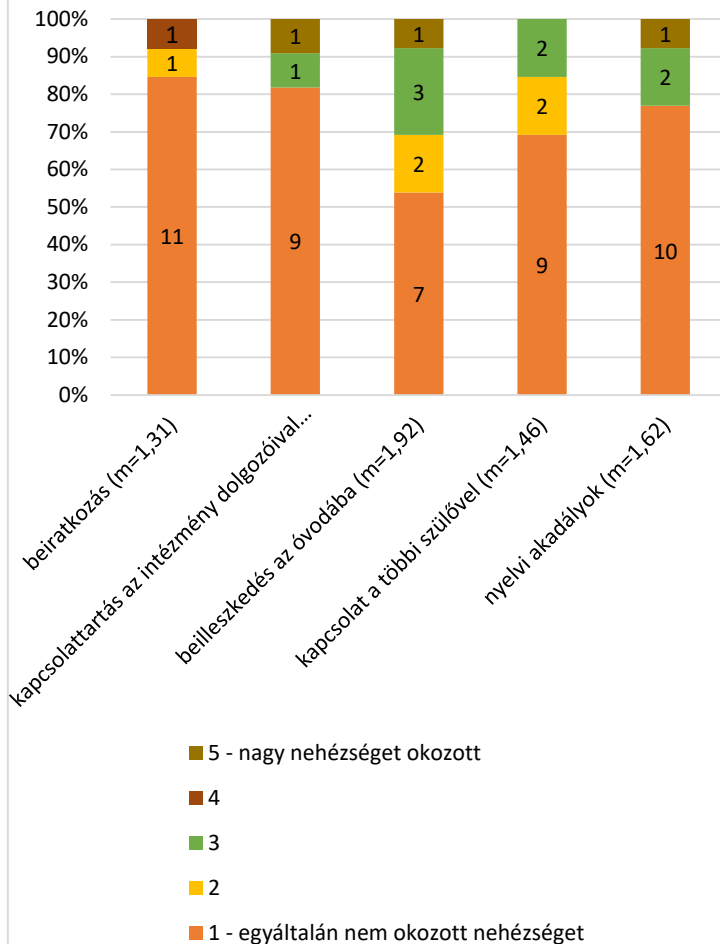
A következőkben megkérdeztük a kitöltőket, hogy bölcsődés, óvodás, illetve általános iskolás gyermekeiknél milyen nehézségeket tapasztaltak a magyar nevelési, oktatási intézménybe való járás során.

26. ábra: A felsorolt öt nehézség előfordulása a válaszadók bölcsődés korú gyermekeinél.

Tekintettel arra, hogy bölcsődébe mindössze 2 válaszadó gyermeke jár, az adatok nem mutatnak változatosságot, ezen belül mindkét válaszadó úgy nyilatkozott minden felsorolt szempont esetén, hogy nem tapasztalt nehézséget a bölcsődébe járás során.

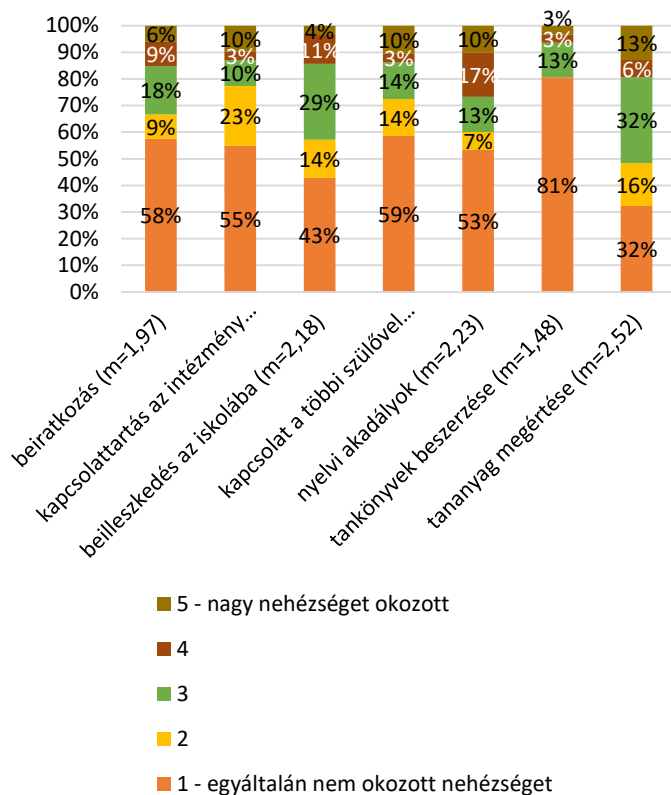
Óvodás korú gyermekével
kapcsolatban tapasztalt nehézségek
(N=13) (fő; érvényes válaszok átlaga)

27. ábra: A felsorolt öt nehézség előfordulása a válaszadók óvodás korú gyermekeinél.

Az óvodás gyermekkel rendelkező, a nehézségekre érvényes választ adók (13 fő) válaszait esetszámokkal és a válaszok átlagos értékeivel mutatjuk be, tekintettel arra, hogy ilyen létszám mellett a %-os értékek félrevezetőek lehetnek. A felsorolt szempontok közül leginkább a beilleszkedés során fordult elő valamilyen szintű nehézség, a 13-ból 6 válaszadó esetén. A többi szülővel való kapcsolat és a nyelvi akadályok további 4, illetve 3 fő számára jelentettek nehézséget; és 1-1 fő esetén okozott a beiratkozás, illetve az intézmény dolgozóival való kapcsolat valamilyen nehézséget. Összességében a válaszadók több mint fele számára egyáltalán nem jelentett nehézséget a gyermek óvodába járása.

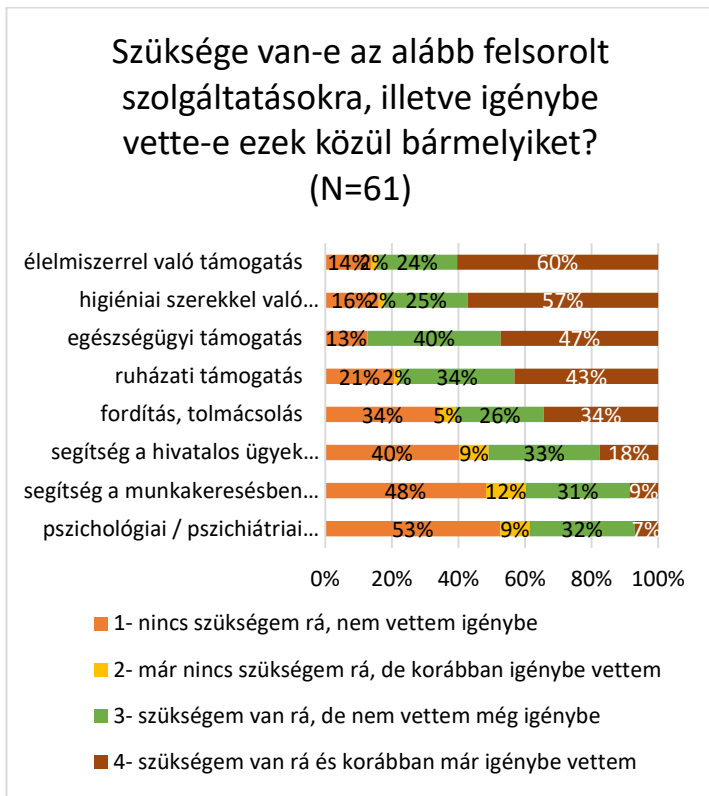
Iskolás korú gyermekével
kapcsolatban tapasztalt nehézségek
(N=33) (%; m=érvényes válaszok
átlaga)

28. ábra: A felsorolt hét nehézség előfordulása a válaszadók iskolás korú gyermekeinél.

Az általános iskolás gyermekekkel rendelkező szülők ehhez képest több nehézségről számoltak be. Bár a szempontok többségénél 40-50 százalék körüli azok aránya, akiknek semmilyen nehézségük nem volt az adott dologban, azonban a tananyag megértése a válaszadók gyermekei több mint kétharmadának nehézséget jelentett. A nehézséget tapasztalók aránya – az óvodához hasonlóan – az iskola esetén is relatíve magas (57%). A nyelvi akadályok szintén a válaszadók közel számára gondot jelentettek. A legkevésbé problémás szempont a tankönyvek beszerzése volt, ez esetben csak a válaszadók 19%-a számolt be valamilyen szintű nehézségről.

3.7. Szolgáltatások elérhetősége, igénybevétele és az azokkal kapcsolatos elégedettség

29. ábra: Különböző szolgáltatásokra való igény, illetve korábbi igénybevétel.

A kitöltőket megkérdeztük, hogy milyen szolgáltatásokat vettek igénybe, illetve melyekre lenne igényük a felsorolt nyolc szolgáltatás közül. A válaszokból kiderül, hogy a válaszadók több mint fele már igénybe vett élelmiszer- illetve higiéniai termékekkel történő támogatást. További egynegyedük jelezte,

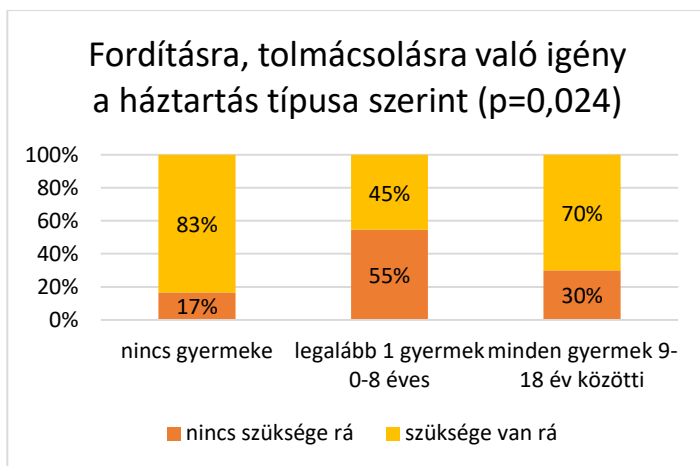
hogy szüksége lenne ilyen támogatásra, de még nem vette igénybe. Egészségügyi támogatást 47% vett már igénybe, viszont magas, 40% azoknak az aránya, akiknek szükségük lenne ilyen segítségre, de még nem vették igénybe. Ehhez hasonlóan ruházati támogatásban is sokan (43%) részesültek, de magas azok aránya is, akik igényelnék ezt a támogatást, de nem részesültek belőle. Fordítás, tolmácsolás, illetve hivatalos ügyek intézése kapcsán már azt láthatjuk, hogy jelentős (34 illetve 40%) azok aránya, akiknek nincs szükségük ilyen segítségre, azonban ehhez közeli azok aránya is (26 illetve 33%), akiknek szükségük lenne ezekben támogatásra, de eddig nem jutottak hozzá.

Legkevesebben a munkakereséshez illetve pszichológiai vagy pszichiátriai ellátást igénylő problémáikhoz igényelnek segítséget, de megjegyzendő, hogy ezen kategóriák esetén jóval magasabb azoknak az aránya, akik segítséget igényelnének, de nem kaptak, mint azoké, akik hozzájutottak ehhez a támogatási formához.

Összességében elmondható, hogy a válaszadók igen nagy része továbbra is segítséget igényel itteni életéhez számos különböző formában, leginkább kiemelkedően az alapszükségletekhez: élelmiszerhez, higiéniai szerekhez, egészségügyi szolgáltatásokhoz és ruházathoz való hozzáférés területén; azonban szintén jelentős az inkább a társadalmi integrációt elősegítő szolgáltatásokra való igény: tolmácsolásra, ügyintézésben való segítségre, munkavállalás elősegítésére és pszichológiai vagy pszichiátriai jellegű támogatásra is a válaszadók jó harmada – fele igényt tartana.

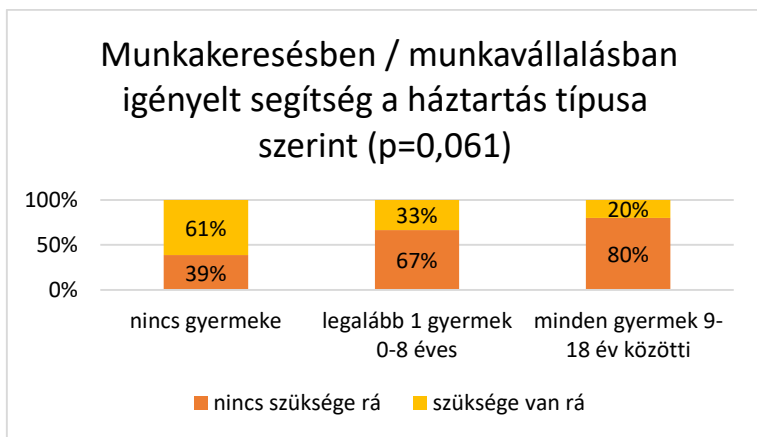
Az alábbiakban három olyan összehasonlítást mutatunk be, melyek esetén a felsorolt szolgáltatásokra vonatkozó igény jelentősebb eltérést mutatott a gyermeknevelés szempontjából

különböző típusú háztartások esetén. Az összehasonlításokat khí-négyzet próbával végeztük, a feltüntetett szignifikancia (p) értékek ezen eljárás eredményét mutatják. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a kérdésben vizsgált 4 kategória számát 2-re csökkentettük, csak azt véve figyelembe, hogy szüksége van-e jelenleg a válaszadónak az adott szolgáltatásra vagy nincs.

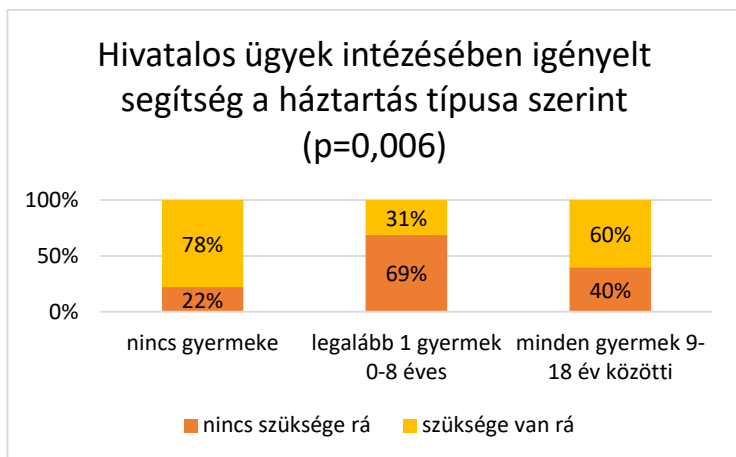
30. ábra: Fordításra, tolmácsolásra való igény a háztartás típusa szerint.

Fordításra, tolmácsolásra való igény a gyermektelen háztartások esetén volt a legnagyobb (83%), míg a 9-18 év közötti gyermeket nevelőknél ez 70%, a kisebb gyermeket nevelőknél csak 45%. A khí-négyzet próba alapján a kategóriák közötti különbség statisztikailag szignifikáns volt (p=0,024).

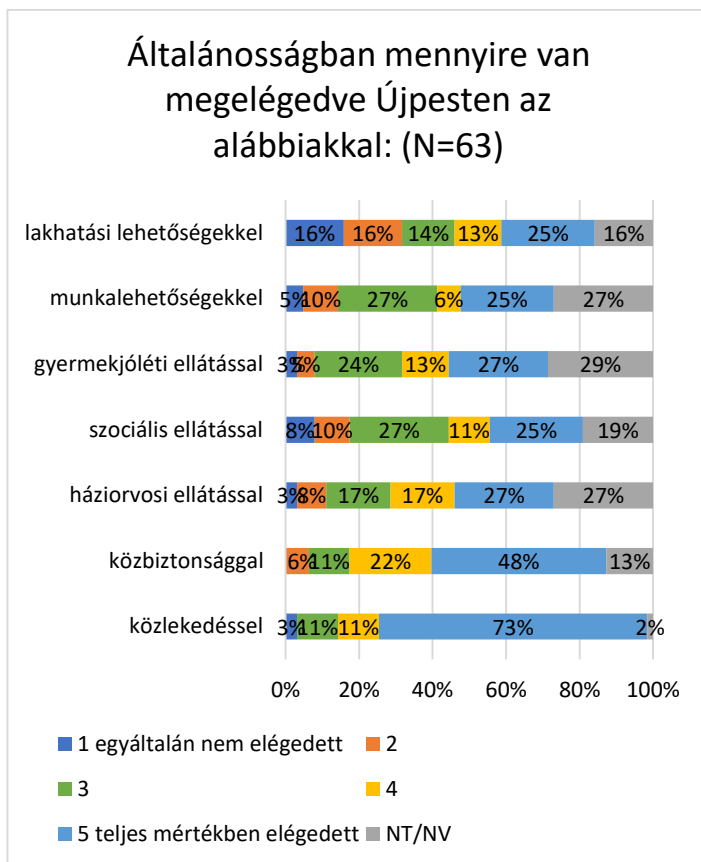
31. ábra: Munkakereséshez igényelt segítség a háztartás típusa szerint.

A munkakereséshez szintén leginkább a gyermeket nem nevelő háztartásokban élő válaszadók igényeltek (61%), míg a 0-8 éves gyermeket nevelőknél ez az arány 33%, a 9-18 év közötti gyermeket nevelőknél csak 20%. A gyermeket nem nevelők esetén sürgetőbb lehet a munkavállalás kérdésének megoldása, mivel nem kapnak semmilyen, gyermek után járó pénzügyi ellátást sem. A chí-négyzet próba alapján az eltérés nem volt statisztikailag szignifikáns ($p=0,061$), bár az értéke a küszöbértékhez (0,05) közeli volt.

32. ábra: Hivatalos ügyek intézésében igényelt segítség a háztartás típusa szerint.

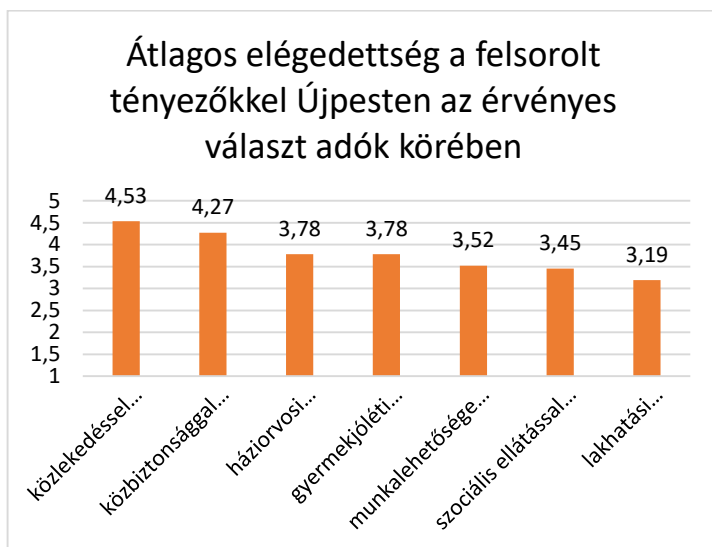
A hivatalos ügyek intézéséhez való segítségre szintén a gyermektelen háztartások esetén volt a legnagyobb az igény (78%), míg a 9-18 év közötti gyermeket nevelőknél ennél valamivel kevesebb (60%) és a legkevésbé a 0-8 éves gyermeket nevelők igényelték (31%). A khí-négyzet próba eredménye alapján az eltérés statisztikailag szignifikáns volt ($p=0,006$).

33. ábra: A válaszadók elégedettsége az Újpesten elérhető szolgáltatásokkal, tényezőkkel kapcsolatban.

A válaszadókat arról is megkérdeztük, mennyire vannak megelégedve Újpesten a felsorolt hétféle tényezővel a hétköznapi életben. Megjegyzendő, hogy magas volt azok aránya, akik ezekre a kérdésekre „nem tudom”-mal feleltek vagy nem válaszoltak, valószínűleg arra való tekintettel, hogy az adott szempontot nem tudták megítélni, például mert nem

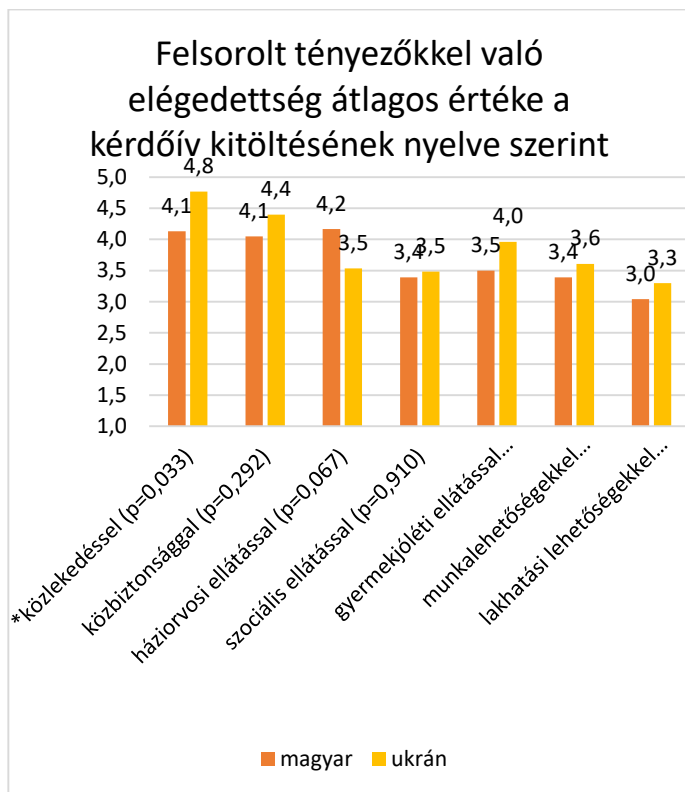
kerültek kapcsolatba gyermekjóléti vagy háziorvosi ellátással. A válaszadók relatív többsége elégedett volt (4-es vagy 5-ös választ adott) a közlekedéssel, a közbiztonsággal, a háziorvosi ellátással és a gyermekjóléti ellátással; ezen kategóriák esetén alig fordultak elő kifejezetten elégedetlen személyek. Jelentősebb az elégedetlenek (1-es vagy 2-es értéket adók) aránya a szociális ellátás (18%), a munkalehetőségek (15%) és a lakhatási lehetőségek (32%) kapcsán.

34. ábra: A felsorolt, Újpestre vonatkozó tényezők átlagos értékelése az érvényes (1-5) választ adók körében.

Összességében az érvényes választ adók válaszainak átlagos értékei vizsgálata alapján elmondható, hogy a válaszadók leginkább a közlekedéssel és a közbiztonsággal voltak megelégedve, ezekre 4 feletti átlagos pontszámot adtak. A háziorvosi és gyermekjóléti ellátással, a munkalehetőségekkel már inkább közepes (3,5-4,0 közötti) értékelést adtak, míg a

szociális ellátásra az átlagérték kicsivel 3,5 alatti volt és a lakhatási lehetőségeknél kifejezetten soknak tűnik a negatív tapasztalat, tekintve a 3,19 átlagos értékelést.

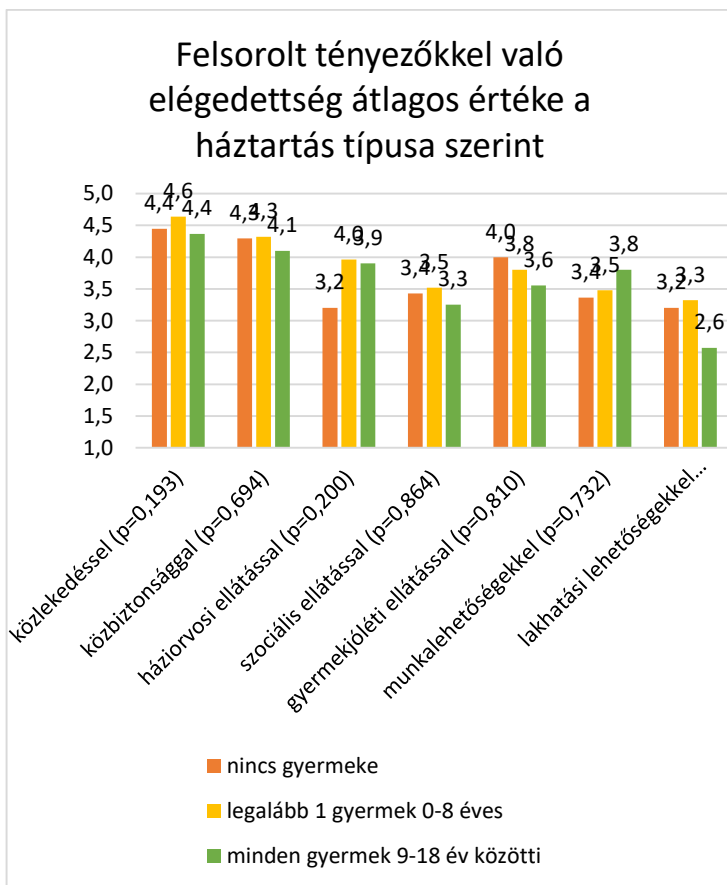

35. ábra: A felsorolt tényezőkkel való elégedettség átlagos értéke a kérdőív kitöltésének nyelve szerint.

Az elégedettséget mérő skálákra adott pontszámok értékét összehasonlítottuk a kérdőív kitöltésének nyelve szerint. Mivel a skálák – Kolmogorov-Szmirnov-próbával történő – előzetes vizsgálata alapján nem tekinthetők normális eloszlásúnak,

ezért az összehasonlítást nemparaméteres eljárással, Mann-Whitney-féle U-próbával végeztük, amely a válaszok számtani átlaga helyett rangátlagokkal végzi a számítást. Az eredmények könnyebb értelmezhetősége érdekében a fenti ábrán az átlagos értékeket mutatjuk be a kitöltés nyelve szerint, azonban a feltüntetett szignifikanciaértékek a Mann-Whitney-próba során kerültek megállapításra.

Az eredmények azt mutatják, hogy statisztikailag szignifikáns eltérés csak a közlekedés tekintetében volt megfigyelhető, ahol a magyar nyelven válaszolók 4,1, az ukrán nyelvet használók viszont 4,8 átlagos értéket adtak. A többi értékelt szempont esetén nem szignifikáns mértékben, de némileg magasabb átlagos pontszámot adtak az ukrán nyelven kitöltők, mint a magyar nyelvet használók, kivéve a háziorvosi ellátást, ahol viszont az ukrán nyelvet használók csak 3,5-es értékelést adtak, a magyar nyelvűek 4,2-es átlagával szemben.

36. ábra: A felsorolt tényezőkkel való elégedettség átlagos értéke a háztartás típusa szerint.

Az elégedettségi pontszámok értékeit összehasonlítottuk aszerint is, hogy a háztartásban van-e nevelt gyermek, illetve a nevelt gyermek(ek) milyen életkorú(ak). Ennél az összehasonlításnál abban az esetben, ha a háztartásban legalább

egy gyermek 0-8 éves, akkor abba a csoportba soroltuk, ahol legalább 1 fő 0-8 éves gyermek van.

Az összehasonlításokat ebben az esetben is nemparaméteres eljárással, Kruskal-Wallis-próbával végeztük, amely a válaszok számtani átlaga helyett rangátlagokkal végzi a számítást, azonban a könnyebb értelmezés kedvéért az ábrán a kategóriánkénti átlagos értékeket jelenítjük meg.

A statisztikai elemzés során nem találtunk olyan szempontot, amely szerint a gyermektelen, illetve a különböző életkorú gyermeket nevelő háztartások között szignifikáns különbség lett volna. Ettől függetlenül a kisebb eltéréseket vizsgálva megemlíjük, hogy a háziorvosi ellátással való elégedettség a gyermektelen háztartások esetén volt a legalacsonyabb, míg a gyermekjóléti ellátással, valamint a lakhatási lehetőségekkel a 9-18 év közötti gyermeke(ke)t nevelők voltak legkevésbé megelégedve. A háziorvosi ellátással való elégedettség eltérései kapcsán megemlíjük, hogy a gyermek nélküli háztartásban élő válaszadók átlagos életkora (57,0 év) jelentősen magasabb volt, mint a másik két kategóriában (36,0 a 0-8 éves gyermeket nevelőknél, illetve 43,9 év a 9-18 éves gyermeket nevelőknél), ami jelentősen befolyásolhatta a háziorvosnál szerzett tapasztalatok milyenségét és mennyiségét is.

3.8. Tájékozódás

A kitöltőket egy többszörös választ is lehetővé tevő kérdésben megkérdeztük, honnan szoktak tájékozódni az Újpesten helyben igénybe vehető szolgáltatásokkal kapcsolatban.

6. táblázat: A válaszadó tájékozódásának forrásai az Újpesten igénybe vehető szolgáltatásokkal kapcsolatban.

Honnan szokott tájékozódni a helyben igénybe vehető szolgáltatásokkal kapcsolatban? (több válasz is jelölhető)			
	Válaszok		% (összes válaszadó arányában: N=63)
	Száma	Aránya	
internetről	33	30,3%	53,2%
barátoktól, ismerősöktől	33	30,3%	53,2%
közösségi médiából (pl. Facebook, Instagram)	30	27,5%	48,4%
hivatalos forrásból	6	5,5%	9,7%
szórólapokról / plakátokról	3	2,8%	4,8%
rokonoktól	2	1,8%	3,2%
újságokból	1	0,9%	1,6%
sehonnan	1	0,9%	1,6%
Összesen	109	100,0%	175,8%

A válaszadók (63 fő) összesen 109 jelölést tettek, ebből 1 fő azt jelölte, hogy sehonnan nem szokott tájékozódni. A válaszadók több mint fele (33-33 fő) megjelölte az internetet és a barátokat, ismerősöket, mint információforrást. Ettől alig elmaradva közel felük (30 fő) jelölte meg a közösségi média platformokat, mint például Facebook, Instagram. Bármilyen egyéb forrást, mint például hivatalos szervek, nyomtatott források, a válaszadóknak csak egy kis része (kevesebb mint 10%-a) jelölt meg. Ennek értelmében döntően az interneten, közösségi médián és szóbeli informális csatornákon keresztül lehet őket megcélolni az elérhető szolgáltatásokról, ellátásokról szóló tájékoztatás céljából.

3.9. Összefoglalás

A kérdőíves felmérés során összesen 63 darab értékelhető kérdőívből álló adatbázist kaptunk, melyből 24 darabot magyar, 39 darabot ukrán nyelven töltöttek ki. A minta szinte kizárólag nőkből állt, életkor szempontjából széles réteget lefedett, továbbá a válaszadók 82 főről - gyermekeikről - is nyújtottak információt, akik közül 5 fő felnőtt. A 63 válaszadóból 18 fő (29%) nem nevel gyermeket.

Jövőbeli tervekre nézve magas a bizonytalanok aránya, de a relatív többség Magyarországon szeretne letelepedni, a válaszadók mintegy negyede Ukrajnába költözne vissza, és elenyésző arányban szeretnének harmadik országba költözni. Ennek mintázata nem különbözik jelentősen a kettős és a csak ukrán állampolgároknál, illetve a magyar és az ukrán nyelvet használóknál.

Az óvodába, iskolába járó gyermekeik kapcsán legfőképpen a beilleszkedéssel, a nyelvi nehézségekkel és a tananyag megértésével kapcsolatos nehézségek merültek fel, de általánosságban a válaszadók többsége úgy nyilatkozott, hogy nem okozott nehézséget a köznevelési intézményekben való részvétel.

A válaszadók igen nagy része továbbra is segítséget igényel itteni életéhez számos különböző formában, leginkább kiemelkedően az alapszükségletekhez: élelmiszerhez, higiéniai szerekhez, egészségügyi szolgáltatásokhoz és ruházathoz való hozzáférés területén; azonban szintén jelentős az inkább a társadalmi integrációt elősegítő szolgáltatásokra való igény: tolmácsolásra, ügyintézésben való segítségre, munkavállalás elősegítésére és pszichológiai vagy pszichiátriai jellegű támogatásra is a válaszadók jó harmada – fele igényt tartana.

Az Újpesten élő ukrainai lakosok leginkább a közlekedéssel és a közbiztonsággal, legkevésbé a munka- és lakhatási lehetőségekkel, szociális ellátással elégedettek.

4. Kvalitatív kutatás - bevezetés

Összesen 23 interjút készítettünk a kutatás időtartama alatt, az előzetes vezérfonal alapján a fő témák a Magyarországra érkezés körülményei és az ekkor tapasztalt segítségnyújtás, a munkavégzéssel kapcsolatos információk, a lakhatás, az egészségügyi szolgáltatásokkal, valamint az állami és kerületi hivatalokkal, kerületi szociális-, kulturális- és sportintézményekkel való kapcsolatok voltak. A gyermeket nevelő interjúalanyok esetében a vezérfonal kibővült még a kisgyermeknevelő intézményekkel és a közoktatási intézményekkel, valamint a gyermek-egészségügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos tapasztalatokkal is.

Az interjúalanyok közül öten voltak férfiak, tizennyolcan pedig nők, ami az ukrán-orosz háborús helyzet, valamint az általában jellemző válaszdási hajlandóság miatt nem meglepő arány. Kilenc interjú zajlott idegen nyelven (három angolul, hat ukránul, tolmács segítségével), tizennégy pedig magyarul. Az interjúalanyok közül tizenhárom fő tartotta magát magyarnak, kilenc fő ukránnak, egy fő ukrán-magyarként hivatkozott magára. A kutatásban részt vevő interjúalanyokról elmondható, hogy nagyon széles társadalmi rétegeket fednek le, a már régebb óta Magyarországon élő, PhD fokozattal rendelkező kárpátaljai válaszdától a szakács végzettségű, jelenleg takarítóként dolgozó ukrán válaszdóig; a magyar anyanyelvű egyetemi hallgatótól a háztartásbeli, öt gyermeket nevelő ukrán édesanyáig különböző életkorú, iskolai végzettségű és

foglalkozású emberek vállalták, hogy részt vesznek a kutatásban.

A megélhetéssel, elhelyezkedéssel, a Budapesten való boldogulással kapcsolatban azonban tapasztalataink szerint nem az életkor, a nem, és nem is mindig az iskolai végzettség volt a vízválasztó, hanem a nyelvtudás. Szinte minden témában azt tapasztaltuk, hogy bár sokan sokféle nehézségekkel küzdenek, a magyar anyanyelvű, általában ukrán-magyar kettős állampolgárságú emberek sokkal szélesebb ismeretségi körrel, biztosabb állással és stabilabb lakhatással rendelkeznek, mint az ukrán anyanyelvű, ukrán állampolgárságú emberek.

Az interjúk elemzése előtt fontosnak tartjuk kitérni az interjúk speciális körülményeire, és az így kinyerhető információk megbízhatóságára. Bár a kutatás alanyai természetesen önként vállalták, hogy részt vesznek a kutatásban, hozzájárultak a hangfelvétel készítéséhez, és tisztában voltak azzal, hogy adataikat nem adjuk tovább, mégis érezhető volt egyfajta távolságtartás, elsősorban az ukrán anyanyelvű interjúalanyok esetében. Azok az interjúk, ahol tolmács működött közre, egy kicsit mindig nehezebben indultak és szinte mindig gyorsabban véget is értek, a sajátos helyzetben lévő interjúalanyokkal nehéz volt úgy bizalmi viszonyt kialakítani, hogy a kérdések és a válaszok egy – egyébként nagyon kedves és pontos – tolmácson keresztül haladtak. Hasonló szituációkba számtalan alkalommal kerülhettek a hivatalos ügyek intézése során ezek az emberek, volt olyan interjúalany, aki rögtön a tartózkodási engedélye felmutatásával akarta kezdeni az interjút, hiába mondta neki az interjúztató, hogy ez egyáltalán nem szükséges. Az ilyen helyzetekben fordult elő, hogy nem voltak túl bőbeszédűek az interjúalanyok, nem meséltek nagyon mélyen a tapasztalataikról és megéléseikről, illetve nem jutott eszükbe olyan történet az elmúlt évekből, amelyet a témához

kapcsolódóan kiemelték volna. Néhány interjúban érezhető volt, hogy az interjúalany „vizsgahelyzetben” érzi magát (függetlenül attól, hogy magyar vagy ukrán anyanyelvű volt-e az illető), ez azokban a helyzetekben volt a leggyakoribb, ahol a válaszadó valamilyen módon nagyon kiszolgáltatott helyzetben volt, főleg lakhatás szempontjából. Bár minden interjú elején hangsúlyoztuk, hogy egy tudományos kutatást végzünk, azt tapasztaltuk, hogy az interjúalanyok sokszor az önkormányzat „küldötteinek” tartottak bennünket, akiknek valamilyen módon meg kell felelni.

A nehézségek ellenére úgy gondoljuk, hogy jó minőségű interjúk születtek, melyek elemzése segít feltárni az Újpesten élő, Ukrajnából menekült emberek legnagyobb nehézségeit, és segít értelmezési keretet adni a kérdőíves kutatás eredményeinek.

5. Első lépések a Magyarországra érkezést követően

5.1. Segítő szervezetek, támogatás módjai

Interjúalanyaink többsége az elmúlt két évben, az ukrán-orosz háború kitörése óta érkezett Magyarországra, de voltak kivételek is. A kivételes esetekben általában már korábban a családfő, vagy akár az akkor még gyermektelen házaspár Magyarországon, vagy más EU-s tagállamban végzett munkát, és a háború kirobbanásakor telepedtek le Magyarországon, vagy költöztették át a családjukat is. Sok interjúalanyunknak élnek közeli vagy távoli hozzátartozói Ukrajnában, a kettős állampolgárok időről időre haza is látogatnak hozzájuk, a menedékes státusszal rendelkező ukrán állampolgárok azonban ezt nem tehetik meg, mert akkor elveszíthetik menedékes státuszukat.

A Magyarországra érkezéskor majdnem minden interjúalanyunk beszámolt valamilyen támogatásról, amiben részesült. A többség eleve valamilyen ismerettséggel, korábbi kapcsolatrendszerrel érkezett – interjúalanyaink nagy része magyar anyanyelvű, ukrán-magyar kettős állampolgár volt Kárpátaljáról, így esetükben már voltak szociális, családi kapcsolatok Budapesten. Lakáshoz jutást, támogatások megszerzését, munkahely megtalálását mind segítették korábbi kapcsolataik. Voltak olyan ukrán anyanyelvű interjúalanyok, akiknek szintén voltak ismerőseik, kapcsolataik Magyarországon, akikre támaszkodhattak a beilleszkedés, érkezés során. A legtöbбекnek magánszemélyek segítettek, és sokan soroltak fel különböző civil szervezeteket (Migration Aid, Kalunba Nonprofit Kft., Katolikus Karitás, Vöröskereszt stb.), amelyektől támogatást kaptak.

„Elsőre nehéz volt, egy hotelben szálltunk meg, és az első naptól látogattuk a vasútállomást, hogy élelmet és ruhát kapjunk, mert egy nagyon kicsi bőrönddel jöttünk, és tavasz volt, tehát semmink nem volt. Aztán találkoztunk egy magyar csapattal, akik már régóta segítenek nekünk, és egy családhoz tudtunk költözni. Aztán tőlük elköltöztünk egy másik családhoz, egy olyan családhoz, akik elköltöztek Magyarországról Németországba, és meghívtak a lakásukba egy évre. Azon a nyáron eltörtem a lábamat, és ez nagyon nehéz volt nekem, aztán két-három lakásba még költöztünk, és most Újpesten élünk. Most is egy családnál élünk. Egy pincét bérlünk, de normális. A pincéért fizetek, másért nem, tehát semmi plusz költség, mint villany, internet, vagy valami más.” (ukrán anyanyelvű nő)

A támogatás sokszor anyagi jellegű volt, főként a megérkezés után kaptak letelepedést segítő pénzadományt, a Budapest Helps támogatását emelték ki többen. Azóta is a családok részesülnek a rendszeres létfenntartási támogatásban, a

leggyakrabban ezt az összeget említették, de az is nyilvánvaló volt, hogy a hivatali kifejezéseket, nyelvet nem ismerik, nem használják magabiztosan. Sokan összefoglaló néven segélyként utaltak erre az összegre, mások pedig arról beszéltek, hogy mivel dolgoznak, nem szeretnének segélyezettnek lenni, a munkájukból szeretnének megélni. Elképzelhetőnek tartjuk, hogy nem használnak ki minden anyagi támogatást az egyértelmű nyelvi megfogalmazás hiányában, ez különösen az ukrán anyanyelvű, vagy alacsonyabb iskolai végzettségű embereket érintheti.

Az anyagi támogatás mellett beszámoltak tartós élelmiszerről, tisztálkodási- és tisztítószerekről, ruhaneműkről és gyerekek esetében iskolaszerekről is, amikhez valamilyen segélyszervezeten vagy magánszemélyen keresztül hozzájutottak.

Interjúalanyaink nagyon pozitívan számoltak be a megérkezést követő tapasztalataikról, szinte mindenki számos helyről kapott támogatást és ellátást, és még a kapcsolati tőkével egyáltalán nem rendelkező menekült emberek is találtak a kezdetekkor olyan magánszemélyt vagy civil szervezetet, aki segített nekik az első lépések megtételében. Kötődnek a személyes kapcsolataikhoz, vigyáznak a kapcsolati tőkéjükre, nagyban támaszkodnak rájuk.

„Nem, nem volt senki ismeretsége neki, csak egyszerűen egy férfi és egy nő hozzájuk ment, mert látták, hogy két gyerek türelmetlen, fáradtak, mert már nagyon késő este volt. A gyerekek már enni szerettek volna, lepihenni, ő is egy megtört, mert egy ilyen út után, hogy fájdalom volt, hogy ott kellett is mindenkit hagyjanak, szóval egy szóval ők tőlük kapták a segítséget és nála laktak. Ők segítettek neki egy szobát találni, és ott.” (ukrán anyanyelvű nő)

Minden interjúalany kiemelte, hogy nagyon hálás Magyarországnak, a magyar államnak, Budapestnek és Újpest Önkormányzatának is azért, hogy befogadták, letelepedhetett, és azért, hogy különböző módokon segítik, támogatják a megélhetését.

5.2. Álláshoz jutás, munkavállalás

A munkakeresés és munkavállalás témájában is markánsan elkülönülnek a magyar és az ukrán anyanyelvű interjúalanyok tapasztalatai. A Magyarországra települt kárpátaljai magyarok esetében az interjúk alapján azt mondhatjuk, hogy általánosságban magasabb presztízsű munkát végeznek, mint az ukrán menekült emberek, de legalábbis meglevő végzettségeiknek és korábbi munkatapasztalataiknak jóval megfelelőbbet. Ennek egyik oka az interjúk során adott válaszok alapján a nyelvismeret, és az ezzel együtt járó integrálódás. A magyar anyanyelvű interjúalanyok általánosságban sokkal könnyebben beilleszkedtek a fővárosi társadalomba is, meglevő vagy itt kiépülő kapcsolataik miatt olyan állásokat és munkalehetőségeket találtak, amikben általában jól érzik magukat, illetve jó esélyeik vannak arra, hogy jobbra váltsanak, ha szükségesnek érzik. Az egyéni élethelyzet, különösen a gyermeknevelés azonban komoly kihívások elé állítja elsősorban az anyákat, ők magyar anyanyelvűként is nehezebben térnek vissza a munkaerőpiacra.

Ezzel szemben az ukrán anyanyelvű menekült emberek nyelvi nehézségei a munkavállalás során is jelentkeznek, és megnehezítik a társadalmi mobilitást, a magasabb presztízsű állások megszerzését és az esetleges munkahelyváltást is. Az interjúalanyok egy része az ukránon és esetenként az oroszon kívül semmilyen más nyelvet nem beszél. Nekik ez hatalmas

hátrány a magyarországi munkaerőpiacon, és bár általában rendelkeznek valamilyen szakképesítéssel (például cukrász, pék, varrónő), ezeken a területeken nem tudtak elhelyezkedni, helyette gyári munkásként és takarítóként tudnak álláshoz és így fizetéshez jutni. Ezek a munkakörök általában nem túl kiszámíthatóak, a takarítás maga gyakran alkalmi munkavállalást jelent, nem tervezhető előre a munka mennyisége, és sokszor nagy fizikai igénybevételt jelent.

Még az angolul jól kommunikáló, közép- vagy felsőfokú végzettségű, de ukrán anyanyelvű interjúalanyaink számára is nehézséget jelent a magyarországi munkavállalás. (Kivételt egyedül az informatikai szektor jelentett, aki ott megfelelő végzettséggel bírt, minden további nélkül talált stabil munkahelyet.) Az egyik interjúalanyunkkal angol nyelven készült az interjú, ő jelenleg távmunkában egy ukrainai cégnél dolgozik. Ő azt mesélte el, hogy Budapesten nem talált olyan céget, ahol az angol nyelv ismerete mellett ne lett volna szükséges a napi munkavégzéshez az is, hogy magyarul tudjon. A távmunka végzésének lehetősége arra utal, hogy magas presztízsű munkát végez, azonban jelenleg is másodállást keres, mert az ukrán munkahelye jóval alacsonyabb fizetést biztosít neki, mint amit hasonló pozícióban Magyarországon kereshetne, így azonban a bevétele csak nagy nehézségek árán fedezi a kiadásait.

„Természetesen szeretnék a szakmámban munkát találni Magyarországon, de nem találok. Egy céghez jelentkeztem, aki egy partnerünk volt, de azt mondták, hogy lehetetlen, mert minden dokumentáció, amijük van, csak magyarul elérhető és meg kell tanulnom magyarul, ha náluk akarok dolgozni. Így talán körülbelül hat hónapig nem dolgoztam, de tavaly óta távmunkában dolgozom Ukrajnában.” (ukrán anyanyelvű nő)

A nehézségek ellenére azonban azoknak az ukrán anyanyelvű menekült embereknek, akik interjúalanyként a kutatásba kerültek, majdnem mind volt munkahelye az interjú készítésekor. (Akinak pedig nem, az ő esetükben ez tudatos döntés volt a gyermeknevelés miatt.) Talán nem mindannyian voltak elégedettek vele, szeretnének többet keresni, a szakmájukban elhelyezkedni, vagy kevesebbet utazni a munkahelyükre, de a többség azt mondta el, hogy könnyen talált munkát. Az álláskeresés során általában magánszemélyek voltak a segítségükre, majdnem minden interjúalany be tudott számolni olyan „jótevőről”, aki támogatta, segítette őt. Ezeket az embereket korábbi munkahelyeiken, vagy a szállón ismerték meg.

5.3. Lakhatási körülmények

Interjúalanyaink nagy többségéről elmondható, hogy szívessegi lakáshasználók (fizetnek albérleti díjat és rezsit, de nincs szerződésük, vagy azt nem tartották fontosnak kiemelni, és nincsenek bejelentve az ingatlanba), valamint határozott ideig tartózkodhatnak csak a jelenlegi lakásukban. Ezek a lakások gyakran másokkal közösen használt ingatlanok, a család méretéhez képest túl kicsik, pincehelyiségek, vagy éppen kollégiumi szobák. Sok interjúalanyunknál visszatérő téma volt a lakáshoz jutás problémája, és az is, hogy a jelenlegi otthonukból néhány hónap múlva ki kell költözniük. Azt is feltételezzük, hogy egyes interjúalanyok részben épp a lakhatás témája miatt jelentkeztek interjúra, sokan voltak, ahogy a bevezetőben is említettük, akik az interjú készítőitől vártak valamilyen segítséget, támogatást, lakhatási gondjaikra megoldási javaslatot. Azt is gondoljuk ugyanakkor, hogy a lakhatási kérdések vissza is vethették a részvételi

hajlandóságot, elképzelhetőnek tartjuk, hogy sok olyan ukrán ember él Újpesten és a fővárosban egyaránt, akik szívességi lakáshasználóként igyekeznek nem túlságosan szem előtt lenni, nem „adják ki” a főbérelőjüket, nem beszélnek a témáról.

A lakhatás Budapesten égető kérdés, nemcsak az elmúlt két évben érkezett menekült emberek, hanem minden fővárosi lakos számára is. Az önkormányzati lakásokra sokat kell várni, és a kis létszámú új építésűtől eltekintve általában ezek erősen felújításra szoruló ingatlanok. A bérelhető lakások tulajdonosai nagy százalékban magánszemélyek, akik nem kötnek megfelelő szerződést az albérelővel, így folyamatos bizonytalanságban tartják, szóbeli megállapodás alapján engedik, hogy bérelje a lakást, melyet aztán szóban meg is szüntethetnek, ha szükségesnek látják, illetve gyakran nem engedik bejelentkezni őket a lakásba, amivel lakcím alapján járó támogatásoktól eshetnek el.

Az ukrán anyanyelvű menekült emberek számára a XIII. kerületi Madridi utcai menekültszálló volt a leggyakoribb közös kiindulási pont, Budapestre való érkezésük után ebben a tranzitszállóban kaptak átmeneti szállást. Mivel ez az épület viszonylag közel van Újpesthez, sokan a IV. kerületbe költöztek tovább. Az újpesti munkásszállókra nem jutottunk be.

A Madridi utcai menekültszállót a Migration Aid működtette 2022-től egészen 2024. május 31-ig, ekkor végleg bezártak. A bezárás indoka elsősorban az anyagi- és humán erőforrások kimerülése volt, a mikroadományok nem fedezték a költségeket, a szállót üzemeltető önkéntesek pedig kimerültek a több mint két éven át tartó folyamatos munkavégzésben. Az Ukrajnából menekült emberek állami ellátása, lakhatási támogatása a Safe in Hungary honlapja szerint a Nyugati pályaudvaron működő kormányablakban igényelhető, itt

tudnak hosszabb távú szálláslehetőségről tájékoztatást adni. Az elszállásolási rendszer azonban augusztus 21-től megváltozik, a 104/2022. Korm. rend. 4.§ vagy 8.§ szerinti támogatásra az Ukrajna katonai műveletekkel közvetlenül érintett közigazgatási egységeiből érkező és ott állandó lakóhellyel rendelkező menedékesek lesznek csak jogosultak. Ez szűkíti majd a támogatottak körét, és feltehetően a változásoknak azok az ukrán állampolgárságú menekült emberek lesznek a legjobban kitéve, akiknek nincs megfelelő iskolai végzettségük, nyelvismeretük, és nincsenek társadalmi kapcsolataik sem Magyarországon.

A magyar anyanyelvű menekült emberek, kettős állampolgárok lakhatása szintén gyakran bizonytalan, ők beszámoltak arról is, hogy szembesültek előítéletekkel a lakáskeresés során, volt, hogy „ukránoknak” nem akartak lakást kiadni a tulajdonosok. Esetükben többen várnak arra, hogy önkormányzati bérlakást igényelhessenek, és ezzel kapcsolatban várólistára kerülhessenek, de olyanok is vannak, akik saját lakás vásárlását tervezik. A gyorsan megtalált lakhatási lehetőség ellenére őket is elérte az ingatlanárak emelkedése, többen drágállják az albérletüket, aminek az ára az elmúlt két évben emelkedett. Sokan beszámoltak arról, hogy korábban ideköltöző ismerősökön, rokonokon keresztül tudtak gyorsan megfelelő albérletet találni.

„Ő egy iskolában dolgozik, és megemlítette, hogy az ő unokatestvére, vagyis mink, hogy szeretnénk lakást kivenni, mert most ide költöznénk. A férjem így nem tudott hazamenni, mert akkor valószínűleg elviszik, de én meg terhes vagyok, az meg azért nem túl jó lenne, vagy hazajön a háborúból, vagy nem, én meg ottan terhesen. Háborút meg nem tudjuk, hogy mennyire terjed ki a mi részünkre, ez még az elején volt. És hát ő [az unokatestvér] csak megemlítette az iskolában, ahol

dolgozik, a tanári társaságban, és akkor mondta az egyik kollégája, hogy van egy kiadó lakása, amit már egy éve nem lakják, és pont ki akarják adni és ha nekünk tetszik, akkor menjünk, nézzük meg, vegyük ki. Ez gyorsan történt, egy héten belül. Nyilván ehhez kellett anyagi fedezet, ami volt is nekünk.”
(magyar anyanyelvű nő)

6. Gyermeket nevelő családok

A gyermeket nevelő szülők, családok más típusú nehézségekkel is szembe kell, hogy nézzenek, mint gyermektelen társaik. Interjúalanyaink között szerepeltek kétkeresős családok tagjai, ahol általában az apa a kenyérkereső, az anya pedig kisebb, még nem iskoláskorú gyermekeivel otthon van, vagy épp munkát próbál találni; és gyermekeiket Magyarországon egyedül nevelő nők is, akik egy fizetésből, egyedüli gondozóként próbálják kigazdálkodni a mindennapokat. Nem szűrhattuk le azt az általános tapasztalatot, hogy a gyermeknevelés biztosan rossz helyzetbe sodorja a megkérdezetteket, viszont a gyermek életkora és egészségügyi állapota sokat nyom a latban.

A gyermeknevelés azonban folyamatos kiadásokkal jár. Az egyszeri adományok a felnőtteknek segíthetnek talpra állni, de a gyerekek évről évre kinövik a ruhájukat, cipőiket, különböző iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokra járnak, illetve sajnos gyakran betegek, és ilyenkor a szülőnek a gyógyszerkiadás mellett a munkából való kieséssel is számolnia kell.

6.1. Intézmények (bölcsőde, óvoda)

Az interjúalanyaink összességében elégedettek a bölcsődékkel és óvodákkal Újpesten. Az intézményeket általában a fővárosi viszonyokat jobban ismerő, már korábban itt élő ismerőseik

ajánlották, beszámolóik szerint a gyerekeket probléma nélkül felvették, nagy szeretettel fogadták, beilleszkedését segítették.

„Az óvoda nagyon jó, hamar be sikerült [illeszkedni], nagyon jó igazgatónővel találkoztam akkoriban. Meséskönyveket adott az Izabellának, játékokat, biciklit szerzett neki. Otthon volt biciklijé és kérdezték tőle, hiányzik, volt egy ilyen pszichiáter és jött, hogy nem tudom, hogy hívják, óvodai pszichiáter [pszichológus], és beszélt a kicsivel, mondta neki legjobban a babája, biciklijé, de itt van anya és azt mondja ez nem is annyira fontos. Akkor szereztek neki egy biciklit. Ő már nyugdíjba vonult, a mostani igazgatóval sincsen semmilyen problémám és nem is volt konfliktusom.” (magyar anyanyelvű nő)

6.2. Közoktatás

A közoktatással (általános- és középiskolai oktatással) nagyon hasonló tapasztalatuk van a megkérdezett szülőknek, mint amit a bölcsődei és óvodai ellátásról mondtak el: elégedettek velük, a gyerekeket nyitottan fogadták, beilleszkedésüket a pedagógusok segítették. Volt interjúalany, aki beszámolt arról, hogy a gyermekének extra foglalkozásra (logopédia, beszédfejlesztés) is szüksége volt, de ezt is megkapta az iskolától. Az iskolaválasztás során a földrajzi közelség és ismerősök ajánlása számított a legtöbbit, a középiskola kiválasztása során már a továbbtanulási szándék és a szakmaszerzés volt a fő motiváció.

„Nincs sok tapasztalatunk, de minden kérdésünket és problémánkat gyorsan megoldották, nagyon nyitott emberek, meglátogattam az iskolát, elláttak minden információval amira szükségem volt és pár nap alatt minden kérdésem megoldódott. Egy nagyon pozitív dolog, hogy a tanár tud ukránul, ezért is látogattuk meg a fiam iskoláját, nagyon jó. Azt mondanám olyan, mintha lottót nyertem volna.” (ukrán anyanyelvű férfi)

Vannak azért nehézségek is az iskoláztatás körül, a legnagyobb gondot talán a nyelvtudás hiánya okozza. Az ukrán anyanyelvű gyerekek, akiknek a családjában nem volt magyar anyanyelvű szülő, hozzátartozó, nehezebben boldogulnak az iskolákban, kevesebb a barátjuk, szociális kapcsolataik.

„Segítséget nem kaptak, első időben kaptak étkezést, ingyenest, de az is megszűnt. Nagyon nehéz, mivel a nyelvet nem tudják, nem tudták. És nem egyszer sírva ment haza a kislány, hogy neki nagyon nehéz, mert nem ért semmit. Viszont a segítség nagyon nagy a magyaroktól. A tanárnők is, a gyerekek, összefogtak, ahol csak tudnak, szeretik és nagyon sok segítséget kapnak. Nekik nagyon nehéz volt, most sem könnyű, de nagyon igyekszik, ő is nagyon szeretné megtanulni nyelvet, a kisebbik már igen, tud is valahogy, a nagyobbik is igyekszik, meg ő is. Hát amíg a nyelvet, azt mondja, nem tudják, addig lesz a nehézség, de belejönnek.” (ukrán anyanyelvű nő)

A továbbtanulás előtt álló, 16-17 éves gyerekeket már be sem írárták magyarországi iskolákba, ők online ukrán nyelvű oktatásban vesznek részt. Van olyan ukrán anyuka is, akinek a gyereke jár magyar iskolába, de jár az American School of Budapest ukrán nyelvű programjába is. Az iskoláktól a beszámolók alapján azonban sokat kapnak, a tanulási lehetőség mellett a nyári időszakban, amikor az interjúk készültek, több szülő számolt be ingyenesen elérhető iskolai táborokról, cserkésztáborról, napközis táborokról, ahol a gyerekeiket szívesen fogadták, és ezzel megkönnyítették a szülő nyári munkavállalását, megoldották a gyermekfelügyeletet is.

Az anyagiak kapcsán merültek még fel nehézségek: volt interjúalany, aki drágállja a tanszereket, amiket minden év

elején meg kell vennie, és szívesen venné, ha kaphatna kedvezményt az iskolai étkeztetésre. Ő számolt be arról is, hogy a cipők, ruhák nem csak gyorsan tönkremennek a mindennapi használatban, hanem a gyerekek növekedése miatt hiába jutott hozzá jó minőségű téli cipőhöz, a következő télre az már nem lesz jó a gyerekére.

6.3. Egészségügy

Az egészségügyi ellátással a szülők általánosságban szintén elégedettek. A területileg illetékes védőnőt, gyermekorvost hamar megtalálták, a kapcsolatot minden gond nélkül felvették velük. A szülők elmondásai alapján a gyerekek gyakran betegek, többen számoltak be a gyerekek és a felnőttek esetében is különböző bőrbetegségekről, kiütésekről, emellett pedig főleg a gyerekek kapják el az intézményben az összes szezonális vírust – a szülők ezt említették, de nem emelték ki problémaként, az élet velejárójaként tekintenek rá.

A gyerekek egészségügyi ellátása kapcsán két dolog jelent gondot, az egyik a speciális, tartós betegségek esetén a szakrendelésnél tapasztalt várólista, a szülők több hónapra előre kaptak időpontot, ami szerintük nagyon hosszú idő – bár hozzátették, hogy még így is jobbnak ítélik a magyar egészségügyi ellátást, mint az ukránt.

A másik, nagyobb problémát a taj-kártya beszerzése okozza, ezzel kapcsolatban nem önmagában az elkészítés problémás, hanem az oda vezető út. Főként az ukrán anyanyelvű állampolgárokat érinti, hogy nehezen találják meg a taj-kártya kiállításához szükséges információkat, nehezen igazodnak el a hivatali úton. Voltak olyan válaszadók, akik a nehézségeket felmérve úgy döntöttek, hogy inkább Ukrajnából oldják meg valamilyen módon a gyógyszer-utánpótlást.

„A háziorvossal, vagyis a védőnővel meg voltak elégedve, itt semmi baj, figyelmesek voltak. Viszont a kislánynak a fogát kellene ápolni, ott meg az a bökkenő, hogy nincs neki taj-kártya. És az a kérdés, hogy hogy csinálják meg a gyerekek, a taj-kártyát, úgy látom, hogy ő azt tudja, hogy nem lehet taj-kártyát csinálni. (...) 2 héttel ezelőtt volt ez, de ők már nem mentek vissza. Nem tértek vissza a gyerekekhez, mert ha nincs taj-kártya, akkor úgy gondolják, hogy nem lehet kezelni, vagyis nem fogja kezelni az orvos.” (ukrán anyanyelvű férfi)

7. Közösségek, szolgáltatások

7.1. Felnőtt egészségügy

Az egészségügyi ellátásra általában nem volt panaszuk az interjúalanyoknak, igaz, hogy komolyabb egészségügyi beavatkozásra sem volt szükségük az itt töltött időszakban. A magyar anyanyelvű interjúalanyok ismerik a háziorvosi rendszert, könnyen bejutnak a számukra szükséges rendelésekre, kisebb panaszaikat el tudták intézni az egészségügyben. Az ukrán anyanyelvű interjúalanyoknál tapasztaltunk alternatív megoldási utakat, volt, aki arról számolt be, hogy orosz anyanyelvű orvost talált más ukrán menekültek ajánlására, és hozzá jár, így nyelvi akadályok nélkül részesülhet ellátásban.

A taj-kártya azonban különböző esetekben problémát okoz még a magyar anyanyelvű interjúalanyoknak is.

„A szociális osztályon nyújtottam be egy kérvényt, amit el is fogadtak, és ott minden rendben volt. Az önkormányzati hivatalban már nem annyira voltak kedvesek. Többször elküldtek a Teve utcába informálódni terhes embert. Ők sem mondtak sose semmit, csak elküldtek. Úgy intézem, hogy fizessem magam után a kártyát, a taj-t, de nem, nem lehet, mert

mivel még nem volt egy éves állandó lakcímem, így még saját magam után sem tudtam fizetni, pedig én úgy szerettem volna, de én csak így tudtam, hogy a szociális osztályon kérvényeztem, mert nem volt egyszerűen más lehetőség. (...) Igen, még az információért is meg kellett dolgozni.” (magyar anyanyelvű nő)

„Neki visszamondták, neki volt taj-kártyája, de visszamondták. Nem tudom miért. Történt egy baleset, neki eltört a csuklója. Amikor felvették, amikor bevitte a mentő, a taj-kártya működött, a másik nap menni kellett keringés vizsgálatra és visszavonták a taj-kártyáját. És kiderült, mert ukrán. Onnan kaptunk egy papírt, bementünk a taj-kártya izére, hogy mégis miért. Hát azért, mert le kell mondanunk az ukrán állampolgárságról és azt csak úgy teheti meg, ha szól. Hát inkább nem kell a taj-kártya.” (magyar anyanyelvű nő)

Volt olyan magyar anyanyelvű interjúalany, aki nem testi, hanem lelki betegség miatt keresett fel orvost, depressziós volt. Beszámolójából kiderül az is, hogy az áttelepülőkön minden esetben nagyon nagy nyomás van, amit néha egyedül nem is tudnak kezelni.

„Hát depressziós voltam, úgyhogy átjötteünk, gyerekeket el kellett helyezni. Azt mondta az orvos, ő csodálkozik azon, hogy én eddig is kibírtam, mert azért ez megterhelő volt számomra.

K: Kórházban voltál?

V: Nem, csak le kellett mindig mennem és nem tudtam egyedül. Mindig valamelyik gyerek segített, mert ugye a párom dolgozik. Tehát van olyan, hogy még vasárnap is elvállalja munkát, mert azért albérletet fizetni, négy gyermeket eltartani, ugye nagyon sok mindent otthagytunk, azt pótolni kellett, meg ugye hát a ruha. Meg az iskolai felszerelések. Szédültem az úton, vashiány, a vas teljesen kiürült, nagyon rossz állapotban voltam, meg fehér voltam, sápadt voltam. Úgyhogy igen, három hónapig, de

ittthon voltam, nem kellett kórházba, mondták, hogy nem kell, csak kiírták a gyógyszereket.” (magyar anyanyelvű nő)

7.2. Egyházi kötődés

Interjúalanyaink nagy többsége kifejezetten vallásosnak mondta magát, rendszeres templomba járók, intenzív hitéletet élnek. Van arra esély, hogy a mintavétel módja miatt is ilyen nagy arányú az interjúalanyok körében a vallásosság, hiszen gyakran egymásnak küldték tovább a kérdőívet, és egymást ajánlották interjúalanynak is. Ugyanakkor magyar anyanyelvű interjúalanyaink között római katolikus, görögkatolikus és református vallásúval is találkoztunk, az ukrán anyanyelvű válaszadók többségében görögkatolikusok és ortodoxok voltak. Nyelv- és szóhasználatukban is megjelent mind a magyar, mind az ukrán anyanyelvű interjúalanyok esetében a hit, megítélésünk szerint a kárpátaljai terület, illetve maga Ukrajna általában vallásosabb, mint Magyarország, különös tekintettel Budapestre.

“Ukrán templomba járunk feleségemmel. Keresztény közösség. (...) A pásztor is már 20 éve itt lakik Magyarországon, ő is Ukrajnából, Kárpátaljáról. Úgyhogy egy ilyen templom, ilyen keresztény templom. (...) Mert mi, szóval ebben a vallásban vagyunk már rég, ebben a vallásban.” (magyar anyanyelvű férfi)

Ez alapján a kerületi plébániák, gyülekezetek, különös tekintettel a görögkatolikus és ortodox vallásúakra, illetve az Újpest környéki kerületek templomai és közösségei fontos találkozási pontokat jelölnek az Ukrajnából menekült emberek számára. Vannak, akik érkezésüktől fogva egy meghatározott közösséghez tartoznak, de volt olyan interjúalanyunk is, aki nem keresett magának közösséget, és az sem számít neki, hogy

milyen felekezet templomát látogatja, mivel nem szertartáson vesz részt, hanem imádkozni jár több különböző templomba.

7.3. Hivatali ügyintézés (kormányzati, önkormányzati)

A hivatali ügyintézés esetében tulajdonképpen minden interjúalanyunk nagyon kevés információt tudott velünk megosztani. A magyar anyanyelvű interjúalanyok nagy többsége kettős állampolgár, ők a saját ügyintézésüket Ukrajnában bonyolították le még a háború előtt, illetve olyan interjúalanyunk is volt, aki Debrecenbe jött át elvégezni a papírmunkát, de közös bennük, hogy mire az elmúlt két évben valamikor Budapestre érkeztek, kettős állampolgárságuk már rég elrendezett volt. Nehézséget általában a gyerekek esetében okozott, volt, aki azt mondta, hogy amikor a saját kettős állampolgárságát intézte, azt az ígéretet kapta a hivatalnoktól, hogy születendő gyermekei számára ez már automatikusan jár majd, az ő megszerzett kettős állampolgárságából következően, majd később kiderült, hogy ez nem így van, és a gyerekek esetében is külön kellett intézkednie. Általában azonban a kettős állampolgárság megszerzését gyors és egyszerű folyamatnak írták le, nem volt vele problémájuk.

Az ukrán anyanyelvű menekült emberek esetében más tapasztalatokkal találkoztunk. Nagy többségükre igaz, hogy szinte kizárólag az Országos Idegenrendészeti Főigazgatósággal találkoztak, ott is csak a „kártyájukat” intézték, ami a menedékesként való elismerésüket, illetve tartózkodási engedélyüket takarja. A legtöbb interjúalany esetében az volt a benyomásunk, hogy nem szívesen beszél a hivatali ügyintézésről, általában az volt a válaszuk, hogy minden rendben volt, sokáig kellett várakozni a hivatalban és

sok ember volt, de végül mindent rendben megkaptak. Azt is érzékeltük azonban, hogy a „hivatalos” segítségnyújtó szervezettel ezen a ponton be is fejeződött a kapcsolattartás, a hivatali ügyintézkést követően az egyéb, mindennapokhoz szükséges körülmények biztosításának megoldását önerőből, civil szervezeteken vagy ismerősökön keresztül oldották meg.

Nincs kapcsolatuk az önkormányzattal, sem a magyar, sem az ukrán anyanyelvű embereknek. Egy-egy válaszadó, többségében a kettős állampolgárok, azt tudták például, hogy bizonyos kerületi rendezvényeket az önkormányzat szervez, illetve a gyerekek után járó ellátás és a lakhatás miatt néhányan kapcsolatban vannak a hivatallal, de a többségre ez nem jellemző. Fontos felismerése volt a kutatásnak, hogy az ukrán anyanyelvű menekült emberek többsége (főleg azok, akik kisebb településekről érkeztek) nem igazán értik a fővárosi kerületek koncepcióját, számukra nem világos az, hogy hol húzódnak a kerülethatárok, hogy mi a funkciója a kerületi önkormányzatoknak (és a szolgáltató szervezeti egységeknek), és hogy lakcímük alapján más-más típusú ellátásra lehetnek jogosultak, ami kerületenként változik. Azt tapasztaltuk, hogy többségük fejében „nincs meg” a nagy Budapest-térkép, bizonyos helyeket és helyszíneket ismernek, lakóhelyük környezetét, az onnan a munkába, boltba, iskolába, óvodába vezető utakat, de az utcanevekkel, kerülethatárokkal nehezen boldogulnak, vagy nem tudnak mit kezdeni velük. Fontos megemlíteni, hogy általában minél alacsonyabb volt valakinek az iskolai végzettsége, annál rosszabbnak tűnt az interjú során az általános tájékozódó képessége és a főváros területi ismerete. Többen kérték az interjúk során, hogy magyarázzuk el nekik, hogy pontosan mit értünk Újpest alatt, mert ők csak azt tudják, hogy van Buda és van Pest, de ezeket a különbségeket nem.

Nincs kapcsolatuk az ukrán nemzetiségi önkormányzatokkal sem, ami egyfelől érthető, hiszen a nemzetiségi önkormányzatok elsősorban a Magyarország területén élő kisebbségek jogait képviselik, kultúráját és hagyományait ápolják, nem feladatuk a menekültek ellátása. Mindenképpen megfontolandónak tartjuk azonban a kerületi ukrán nemzetiségi önkormányzatokkal való mélyebb együttműködést, leginkább azért, mert az ukrán menekültek egyik legnagyobb problémája a nyelvtudás hiánya, amit a nyelvtanfolyamok és a magyar nyelv-oktatás mellett ukránul és magyarul is jól beszélő emberek bevonásával lehetne orvosolni.

Szintén nem számoltak be interjúalanyaink arról, hogy bármilyen kapcsolatban lettek volna Ukrajna Magyarországi Nagykövetségével. Sajnos az interjúkból nem tudtuk minden kétséget kizáróan megállapítani, hogy a hivataloktól való tartózkodásnak mi az elsődleges oka. Úgy véljük, hogy tapasztalható egy általános információhiány az ukrán anyanyelvű menekült emberek körében, aminek egyik oka lehet, hogy sokan közülük napról napra élnek, és nincs idejük, energiájuk az információk megkeresésére, összegyűjtésére, cselekvési terv kidolgozására. Azt is feltételezzük az interjúk tapasztalatai alapján, hogy interjúalanyaink körében meglehetősen alacsony az állampolgári tudatosság, nehezen boldogulnak a hivatalok neveivel, feladatuk és hatásköreik megértésével, a bürokratikus tennivalókkal. Végezetül érzékeltünk valamilyen általános félelmet és bizalmatlanságot, mintha jobban szeretnének interjúalanyaink a hatóságoktól távolabb maradni. Nem tudjuk pontosan, hogy női interjúalanyainkkal élnek-e például felnőtt férfiak, házastársak, testvérek vagy nagyobb gyermekek, mert ezekről nem beszéltek.

A hivatalos ügyek intézése során egy alkalommal olyan történetet is hallottunk egy magyar anyanyelvű interjúalanyunktól, amikor sok pénzzel verték át őket, hivatali ügyintézésért ígérve – természetesen nem hivatali dolgozó követte el.

„Volt itt egy ukrán. És ő megadta a számát, hogy hívjam föl és ő mindent elrendez nekem, minden papírokat a kislánynak, de rögtön, egy hónap alatt minden kész. Na, én fel is hívtam ezt a fiút, el is jött ide még este. Még az is itt lakott valahol a IV. kerületben. Na, elmagyarázott nekem mindent, hogy milyen papírokat adjak oda, lefordíttassa, minden. El is mentünk a X. kerületbe, már mikor le lett fordítva, beadtunk mindent, minden papírokat. És akkor mondta nekem, ha kapok hiánypótlást, akkor szóljak neki rögtön, és intézkedik. Beültünk az autóba, na mondom “Mennyivel tartozom?”. 200 eurót adtam meg 70.000 forintot. Mindegy csak arról volt szó, hogy akkor számolunk vele, ha én megkaptam már a személyit, ha lánynak mindenét megkapom. És ő elkérte tőlem a pénzt. Rá egy 2 hétre jönnek a levelek, hogy semmi nem volt jó. Se a fordítástól kezdve, semmi nem volt jó. Aztán felhívtam, eljött, azt mondta, hogy semmi probléma, ő nekem rendezi tovább, de azt mondja, ez nekem megint pénzbe fog kerülni. Mondom én már nem bánom, de mondom, csináld már, megnézem. A férjem, mondom, nagyon ideges lesz. Na, megcsinálta. Utána beadtuk megint nem volt jó. Azóta hívjuk, nem érdekli. Úgyhogy én mit hallgatok a férjemtől, hogy én beleugrottam ilyenbe, hogy én úgy adok ennyi pénzt. És még nem is, és akkor semmim sincsen. És azóta meg magunktól ide megyünk, oda megyünk, hogy tudjunk rendezni.” (magyar anyanyelvű nő)

7.4. Szociális és kulturális szolgáltatások

Az interjú egyik szakaszában a kerületi szociális- és kulturális szolgáltatásokról kérdeztük az interjúalanyokat, a sportot is

beleértve. Általános tapasztalatként írhatjuk, hogy a kerületben korábban vagy jelenleg is élő, Ukrajnából érkezett menekülteknek, függetlenül attól, hogy magyar vagy ukrán anyanyelvűek, kizárólag ukrán vagy kettős állampolgárok-e, nem sok kapcsolatuk van a felsorolt szolgáltatókkal.

A kerületi sportérettel kerülnek talán leggyakrabban kapcsolatba, de általában csak azok, akiknek gyerekük van, és a gyerekük valamelyik újpesti óvodán vagy iskolán keresztül találkozik a kerületben szervezett sporttevékenységekkel. Magától, szórakozásból csak néhány interjúalany sportol, ők is általában a húszas-harmincas éveikben járnak, egyedülálló és magyar anyanyelvűek.

A kulturális programok közül is leginkább a gyereket nevelőket szólítják meg az újpesti lehetőségek, de közel sem használnak ki minden lehetőséget. Általános tapasztalatunk volt az interjúk során, hogy a mindennapi megélhetési költségek előteremtése, a pusztá létfenntartás az interjúalanyaink többségét tartós stresszhelyzetbe hozta. Nem tudnak előre tervezni, nincsenek a jövőre vonatkozó elképzeléseik, életstratégiáik, a mindennapokban evickélnek, bizonytalan munka- és lakhatási lehetőségekkel. A nyelvtudás hiánya rányomja a bélyegét a magyarországi életükre, nagyban megnehezíti az integrációt. Volt egy interjúalanyunk, negyvenes éveiben járó ukrán nő, aki elmondása szerint egyedül érkezett Magyarországra, a szülei, testvérei, azok gyerekei Ukrajnában maradtak, neki nincs se férje, se gyereke. Jelenleg átmeneti szálláson lakik, amit szeptemberben el kell hagynia, jövedelmét üzletekben, irodaházakban való takarításból szerzi. Próbáltuk megtudni tőle, hogy mit csinál egy átlagos napon azon kívül, hogy dolgozik, de nem tudott, vagy nem akart róla mesélni. Ő elmondása alapján szinte teljesen szociális kapcsolatok nélkül él, nincs sem szervezet, sem magánszemély, aki segíti vagy

támogatja, hivattal nem tartja a kapcsolatot, egyházi közössége nincs, rendezvényekre, programokra nem jár, barátai Magyarországon nincsenek. Még ha lehetséges is, hogy élete bizonyos területeiről nem akart beszámolni nekünk, akkor is reális és ijesztő az a kép, hogy a nyelvi elszigeteltségben Budapesten élő ukrán menekültek esetében vajon hányan vannak még a krónikus stressz állapotában, amikor a menekülés traumáját a mindennapi megélhetés bizonytalansága váltotta fel. Azt tapasztaltuk az interjú, és néhány más interjú esetében is, hogy az interjúalanyaink napról napra élnek, olyan beszűkült tudatállapotban, ami nem engedi meg azt, hogy hobbijuk, szabadidejük, kikapcsolódási lehetőségeik legyenek.

Újpest Önkormányzatának Szociális Intézménye esetében is hasonló tapasztalatokat szereztünk, a nagy többség nem ismeri a szolgáltatásokat és nincsen kapcsolatban az intézménnyel. Azok a válaszadók, akik magyar anyanyelvüként, vagy ukrán anyanyelvvel, de magasabb iskolai végzettséggel könnyebben tudtak integrálódni a magyar társadalomba, gyakran büszkeségből sem keresik fel az intézményt. Többször elhangzott, hogy aki dolgozik, az nem szorul rá a segélyre, hiszen a munkájából eltartja magát – ezt olyan emberek is mondták, akiknél nyilvánvaló volt, hogy szükségük lenne arra, hogy más módon is támogassák őket. Mások érdeklődését felkeltette a Szociális Intézmény által nyújtott lehetőségek listája, főként a szociális étkeztetés, amiről megpróbáltak információkat szerezni az interjúztatóktól, de látszott, hogy alapvetően nincsenek tisztában a magyarországi szociális ellátással, a lehetőségekkel, és azzal, hogy pontosan kit és mivel érdemes megkeresni a kerületen belül.

Jó tapasztalattal is találkoztunk az interjúk során:

„K: Ezek közül vett már igénybe valamelyik ilyen szolgáltatást?

V: Igen, igen. A második, amit felsorolt vagy a harmadik. A családkisegítővel. Volt a negyedik kerülettel egy nagyon jó családkisegítőm. És az segített nekünk az iskolával, az étkeztetéssel az iskolába két hónapig, és hogyha volt valamire szükségem, az segített nekem. Hűtőt szerzett nekem, mosógépet meg az étkeztetést, meg ő találta a sulit is.” (magyar anyanyelvű férfi)

A magyar anyanyelvű interjúalanyok esetében a kettős állampolgárság is fejtörést okozott néha a szociális ellátás során, őket más jogcímen kezelték, mint a csak ukrán állampolgárságú menekülteket.

„Ja igen, hát igen, érdeklődtem [a Család- és Gyermejkölési Központnál], hogy van-e esetleg valamilyen, az Ukrajnából átköltözött magyar állampolgároknak valamilyen segítségnyújtás, vagy bármi, de azt mondták, hogy nincs. Vagy bármilyen jogi, vagy bármilyen segédszinten semmi nem volt. Azt mondták, hogy menjek el a BOKI központba [BOK-csarnok], és ott érdeklődjek.” (magyar anyanyelvű nő)

Az interjúk alapján úgy látjuk, hogy az interjúalanyaink egy csoportja jó hasznát venné a klasszikus szociális munkának, ahol a szociális munkás segít a hétköznapi ügyintézési folyamatok megértésében, tájékoztatást tud adni az igénybe vehető ellátási formákról, közvetíti a hivatalok és a kliens között, lehetőségek biztosításával és közös munkával képessé teszi arra, hogy beilleszkedjen a társadalomba – ám erre elsősorban ukrán nyelven lenne szükség, bizalmi légkör kiépítésével.

8. Jövőkép

8.1. Fejlesztési javaslatok

Az interjúalanyok által leggyakrabban javasolt két fejlesztési téma a lakhatási lehetőségek fejlesztése, illetve a magyar nyelvtanfolyam volt, ezt egészítjük ki saját meglátásaink alapján az intenzívebb, ukrán nyelvű szociális munka fejlesztésével.

A lakhatási nehézségekről a vonatkozó részben már részletesen beszámoltunk. A legtöbb megkérdezett, függetlenül attól, hogy ukrán vagy kettős állampolgár-e, és hogy mi az anyanyelve, a lakáshoz jutást, a lakhatási problémák kezelését nevezte meg legfőbb fejlesztési javaslatnak. Érezhető volt, hogy a rossz lakáskörülmények, a nem megoldott lakhatási kérdések, illetve az átmeneti, szívésségi lakások, amiket jelenleg használnak, de hamarosan el kell őket hagyniuk, nagyon súlyos bizonytalanságban tartják az interjúalanyokat. Interjúztatóinknak több alkalommal is nehéz volt megfelelő választ adni, vagy a helyzetet kezelni, hiszen ők is, ahogy szinte mindenki a fővárosban, a saját bőrén tapasztalhatják meg nap mint nap a lakhatási válságot, az elszabadult albérletárakat, a főbérlőkkel való kommunikáció nehézségeit, és a saját lakáshoz jutás kihívásait. A fejlesztési és megoldási javaslatok leginkább lakásépítési programok voltak, illetve az önkormányzati lakáshoz jutás rendszerének átláthatóbbá tétele. Az ukrán menekültek lakhatási támogatásának augusztusi szigorítása azonban előrevetíti azt, hogy ez a terület tovább eszkalálódik a jövőben, miközben a gyermeket nevelő szülők talán még több kihívással küzdenek – a megfelelő lakásméret megtalálása, a privát terek megteremtése és a főbérlők lehetséges előítéletei őket sokkal jobban sújtják, mint egyedülálló társaikat, ezen kívül olyan jövedelmet kell szerezniük, amelyből gyermekeik szükségleteit is fedezni tudják.

A másik gyakori javaslat a magyar nyelvtanfolyamok indítása volt az ukrán anyanyelvű menekültek részére. Ezeknél a javaslatoknál azonban az is gyakran megfogalmazódott, hogy a munkavállalók számára ideális körülményeket kellene biztosítani ahhoz, hogy ezek a

tanfolyamok valóban sikeresek legyenek. Sokan megfogalmazták azt, hogy a napi 8 óra munka, a munkahely és az otthon közötti ingázás, és az önfenntartás, vagy más esetekben családfenntartás (gyerekek ellátása, tanulmányaik nyomon követése, intézménybe való elvitele és hazahozatala, majd a vele töltendő idő) nem teremt ideális körülményeket a tanfolyamokon való részvételre. Ahhoz, hogy a szülőket bevonzza egy ilyen lehetőség, ugyanebben az időszakban gyerekprogramokat is szükséges lehet biztosítani, illetve nagy motivációs eszköznek tűnt az interjúk egy része alapján az ingyenes étkezési lehetőség biztosítása. Ez sokszor jelent nagy terhet az interjúalanyainknak, szinte függetlenül attól, hogy családjuk van-e, vagy egyedül élnek, és minden ilyen lehetőséget igyekeznek megragadni.

A gyermeknevelés anyagi költségei is több interjúban hangsúlyos téma volt, a kisgyerekes szülők nehezebben találtnak munkát, de a nagyobb gyerekek is számtalan kiadással járnak.

„És milyen segítségre van szükségünk? Természetesen ételre, ruhára, iskolaszerekre, ez egy komoly probléma, mert sok pénzt kell költenem ételre, és nem vagyok tőle boldog. A menstruációs termékek is nagyon drágák és arra költenem kell minden hónapban. De a fogkrém, a szappan, a mosószer, ezek mind nagyon drágák. Az én esetemben segítségre van szükségünk, hogy tudjak gyógyszereket venni, minden alkalommal, amikor meglátogatjuk az orvost, kapok egy nagy receptet tele gyógyszerekkel és meg kell őket vennem, és ha valaki tudna ebben segíteni, az nagyon jó lenne. Még szükségünk van segítségre a lakhatásban is, mert az nagyon drága, csak egyedül vagyok, egy fizetéssel és fizetnem kell a lakhatásért. Persze próbáltam találni magyar tanfolyamot és megtanulni a nyelvet, hogy találjak munkát, de értem, hogy nyelv nélkül nem tudok normálisan dolgozni.” (ukrán anyanyelvű nő)

Az interjúkban elhangzottak alapján úgy látjuk, hogy az Ukrajnából érkezett menekült emberek alapvetően minden segítségre és támogatásra nyitottak, de kicsi az esélye annak, hogy ezeket a lehetőségeket önszántukból keresik meg, vagy hogy információkat gyűjtenek róluk és ez alapján döntenek. A fentebb már bemutatott

krónikus stressz állapota és a nyelvtudás hiánya nem teszi lehetővé azt, hogy proaktívan kezdeményezzenek, ahhoz, hogy intézményi szintű segítséget kaphassanak, véleményünk szerint a segítő oldalnak kell aktív megkereső munkát végeznie.

8.2. Kilátások

Az interjú zárásaként minden interjúalanytól azt kérdeztük, hogy milyennek látja a jövőbeli kilátásokat, saját életét, magyarországi tartózkodását és az ukrainai helyzetet is beleértve. Az interjúalanyok közül mindenki Magyarországon kíván maradni, itt képzei el a jövőjét. A magyar anyanyelvű interjúalanyok gyakran kifejtették a válaszukban azt is, hogy hiányzik nekik az otthonuk, a település, ahonnan Magyarországra jöttek, de emellett azt is érzik, hogy beilleszkedtek Magyarországon, növekedett az ismeretségi körük, munkájuk, célkitűzéseik vannak. Különösen igaz ez a gyereket nevelő családokra, ahol minden alkalommal visszatérő elem volt az, hogy a magyar oktatásból jobb továbbtanulási esélyekkel jön majd ki a gyermekük, magyarországi, vagy akár külföldi felsőoktatási intézményt is becéloztak azok a szülők, akiknek a gyerekük jelenleg középiskolás. Jobbnak ítélik meg az elhelyezkedési lehetőségeket és a fizetést is.

Az ukrán anyanyelvű válaszadók körében is általános jövőkép volt az, hogy nem terveznek még évekig visszamenni Ukrajnába, hanem Magyarországon szeretnének maradni. Bár természetesen mindannyian remélik, hogy hamarosan véget ér a háború (minden interjúalany ezt szeretné), azt is hozzátették, hogy a háború után a helyreállítás és az újjáépítés szintén éveken át zajlik majd, és úgy gondolják, hogy azt az időszakot még biztosan Magyarországon töltenék. A személyes (lakhatási és nyelvismereti) nehézségeik ellenére jól érzik magukat Magyarországon és Újpesten is, szeretnének itt maradni.

„Haza nem, tehát vissza nem, ők nem gondolnak. Ők itt nagyon jól érzik magukat, ha lehetne a nyelvet megtanulni, az állampolgárságot,

hogy megkapni, ő lenne az első. Visszatérni nincs lehetőség, mert már nincs is rá alkalom, meg nem is akarja, mert már nincs élet, tanulás nincs, a gyerekeknek meg az a lényeg, hogy tanuljanak meg iskolába járjanak. (...) Aki jól akar élni, az azt gondolja, hogy itt fog maradni. Vannak olyan ukránok, akik azt mondják, hogy ha háború vége, akkor visszamennek, de ő azt mondja, hogy meg tudja köszönni, ami sok segílyt kapott, meg azt, hogy befogadták, meg azt, hogy semmi bántás, az egész család részéről, ahogy értem, de ő azt mondja, az a lényeg, hogy dolgozik, azt megfizetik, nekik ez a cél, nekik ez a jó, de ők vissza nem fognak térni Ukrajnába, itt maradnak, mert itt jó.” (ukrán anyanyelvű nő)

9. Összegzés

Huszonhárom interjút készítettünk olyan emberekkel, akik Ukrajnából érkeztek Magyarországra. Többségük a háború kitörése óta hagyta el Ukrajnát, az általunk felkutatott emberek nagyobb része magyar anyanyelvű, ukrán-magyar kettős állampolgár volt, de készítettünk interjút angol nyelven és tolmács segítségével ukrán nyelven is. A legtöbb interjúalanyunknak voltak korábban is szociális kapcsolatai Budapesten élő emberekkel, de voltak olyanok is, akik a semmibe érkeztek meg Ukrajnából. Elmondásuk alapján sokféle támogatást kaptak érkezésükkor magánszemélyektől és civil szervezetektől is, minden válaszadó kiemelte, hogy nagyon hálás a magyar államnak és Újpest Önkormányzatának is, amiért letelepedhettek az országban és a kerületben, és amiért befogadták őket.

A Magyarországra, azon belül is Budapestre való beilleszkedést, a megélhetési lehetőségek felkutatását az interjúk kutatás eredményei szerint három tulajdonság befolyásolja leginkább. Az egyik, nagyon meghatározó tulajdonság a nyelvtudás, azok az emberek, akik tudnak magyarul, könnyebben és gyorsabban építenek ki új kapcsolatokat, találnak munkahelyet, albérletet, könnyebben megy a gyerekeik iskolába való beilleszkedése is, mint azoknak, akik csak ukránul

beszélnek. A másik fontos tulajdonság az iskolai végzettség, minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége (anyanyelvtől függetlenül), annál valószínűbb, hogy magas presztízsű munkát talál, amiből finanszírozhatja a megélhetését, a magasabb presztízsű munkahelyeken pedig könnyebben alakulnak ki olyan társadalmi kapcsolatok, amik előremozdíthatják az életben. A harmadik befolyásoló tulajdonság pedig a gyermeknevelés, gyermekvállalás, ami még a magyar anyanyelvű vagy ukrán anyanyelvű, de magas iskolai végzettségű szülőnek is sok megoldandó problémát generál. A kisebb gyerekek gyakrabban betegek, ebben az időszakban a szülők sem tudnak dolgozni, és az egészséges gyerekek is nagyban megnövelik a háztartás kiadásait. Ez a három tulajdonság nem sorba rendezhető, interjú tapasztalataink alapján egymást erősíti a hatásuk, de mindhárom nagy befolyással van a mindennapokra, a megélhetésre és a beilleszkedés folyamatára.

Minden válaszadó számára valamilyen módon problémát jelent a lakhatás. Sokan szívésségi lakáshasználók, átmenetileg tartózkodhatnak a jelenlegi otthonukban, vagy zsúfoltan, kellemetlen körülmények között élnek. A kettős állampolgárok gyakran önkormányzati lakásokra várnak, mások a lakáskeresés és a határidők stresszében élnek, de még a biztos albérlettel rendelkezők számára is gondot okoz a növekvő albérletárak kifizetése, és a budapesti ingatlanárak.

A munkakereséssel kevesebb problémájuk volt, a nagy többségnek sikerült valamilyen módon elhelyezkednie. A kisgyermekes családokban gyakoribb, hogy az anya nem tud munkát vállalni, nem veszik fel dolgozni, vagy tudatos döntés eredményeképpen van otthon a gyerekekkel. Az ukrán anyanyelvű emberek gyakran végzettségüknek nem megfelelő, korábbi, Ukrajnában végzett munkáikhoz képest alacsonyabb presztízsű munkát találnak maguknak. A gyermeket nevelő családok összességében elégedettek az újpesti kisgyermeknevelő- és oktatási intézményekkel. Arról számoltak be, hogy ismerősök ajánlásán keresztül választottak intézményt, valamint a földrajzi közelség is szerepet játszott benne. A pedagógusok megítélése jó, a gyerekeket szeretettel, támogatón

fogadták. Nehézséget az anyagiak és a nyelvismeret hiánya jelent a leggyakrabban, a ruhaneműk és tanszerek folyamatos pótlása, cseréje költséges, míg a magyarul egyáltalán nem tudó gyerekek beilleszkedése nehezebben megy. Sok ukrán anyanyelvű gyerek online jár ukrán iskolába, keresik az ukránoknak szervezett lehetőségeket a fővárosban és a környező településeken is. A gyermek-egészségügyi ellátással általánosságban szintén elégedettek a szülők, a védőnőkkel, gyermekorvossal nem volt problémájuk, az ellátást magasabb színvonalúnak tartják, mint Ukrajnában. Az ukrán állampolgárságú gyerekek esetében a taj-kártya elintézése tud nehézséget okozni, illetve a Magyarországon kötelező oltások beadatása, ami feltétele annak, hogy a gyerek közösségbe mehessen.

Hivatalokkal, szociális szolgáltató intézményekkel nem igazán van kapcsolatuk a megkérdezetteknek. Általában nem ismerik ezeket a szolgáltatásokat, a biztos megélhetéssel rendelkezők nem tartják magukat rászorulóknak, ők nem is keresik a lehetőségeket. Általános benyomásunk volt, főleg az alacsonyabb iskolai végzettségű emberek, illetve az ukrán anyanyelvű emberek esetében, hogy a kerülethatárok nem sokat mondanak nekik. Míg a fővárosi közigazgatás kerületi alapon szerveződik, és a szociális szolgáltatásokat is lakcím alapján szervezik, addig az ide érkező ukrainai menekült emberek számára nehezen követhető, hogy melyik utca melyik kerülethez tartozik – Budát és Pestet ismerik, a többi esetben pedig nem igazán foglalkoznak a kerülethatárokkal. Ez néha az interjúkban is okozott nehézséget, hiszen nem mindig tudták, hogy az orvosuk vagy a gyermekük iskolája melyik kerületben található (volt, hogy az utcanevet sem), de az ellátásokhoz való hozzáférést is nehezíti, mert gyakran tőlünk kértek információkat a lehetséges támogatási módokról, ők azonban ezt nem tudták megadni nekik.

Szintén nincs sok kapcsolat a kerületi kulturális- és sportintézményekkel sem, a kisgyerekes szülők néha el tudnak menni egy-egy rendezvényre, és ezeket szeretik is, a gyerekek pedig gyakran kapcsolatba kerülnek a sporttal az iskolán keresztül, de kikapcsolódásra, kulturális programokra kevés igény mutatkozik. Azt tapasztaltuk, hogy a legtöbb interjúalany valamilyen szintű

bizonytalanságban él: nem stabil a lakhatása, kérdéses a megélhetése, kisgyermeknevelés miatt kiszorult a munkaerőpiacról, vagy nyelvtudás hiánya miatt nem gyarapodnak az emberi kapcsolatai. Sokuknak természetes módon honvágyuk van, felőrli őket a lakáskeresés és a létfenntartás, és ebben az állapotukban nincs idejük és igényük sem arra, hogy Újpest kulturális életével ismerkedjenek.

Aktív viszont a hitéletük, interjúalanyaink többsége jár valamilyen gyülekezetbe, közösségbe, vagy ha gyülekezetet nem is talált, gyakran bemegy imádkozni valamelyik templomba. Interjúalanyaink nagyobb része vallásosnak mondja magát, és fontos volt számára, hogy minél hamarabb egyházi közösséget találjon.

A fejlesztendő területek kapcsán a legtöbben a lakhatást, lakáshoz jutást említették, ez központi probléma volt majdnem minden válaszadónk esetében. Az ukrán anyanyelvű embereknek igényük lenne még ingyenes nyelvtanfolyamokra, amelyek időbeosztása nem megy a munkájuk rovására. A rosszabb anyagi helyzetben élő vagy gyermeket nevelő interjúalanyaink esetében javaslatként merült fel a szociális étkeztetés kiterjesztése az iskolákban, illetve a munkavállalók számára is. Jövőbeli kilátásaikat tekintve interjúalanyaink Magyarországon, leginkább Budapesten szeretnének letelepedni. Nem akarnak visszatérni Ukrajnába, úgy ítélik meg, hogy Magyarországon minden nehézség ellenére jobb színvonalon tudnak élni, gyermekeiknek jobb továbbtanulási lehetőséget, maguknak jobb megélhetési lehetőséget tudnak biztosítani. Újpestet csendesnek, nyugodtnak, békésnek látják, ahol szívesen élnének a jövőben is, megszokták és meg is szerették a kerületet.

